

OPEN ACCESS

*Corresponding author
Nafeesa Ismail Haji
Nafeesa.haji@uod.ac

وینئ ژنی د کورته چیرۆکنئ نفیسه رین زهلامدا ل دهقرا بههدینان

نفیسه اسماعیل حاجی / پشکا زمانی کوردی، کولیژا زمانان، زانکویا دهوک

پوخته

ژن وهکو ئەندامەکا گرنگا جفاکی ب گەلەک ئەرکان رادبەت و دیسان گەلەک پەرس و ئیش و ئازار هەنە، نەخاسمە د جفاکین تیدا دەستەهلات یا زهلامی یا بئەدەستە و مافین وئ خوارینە، گەلەک جارن بوویە بابەت و د ئەدەبیدا هاتیە وینەکرن. گرنگیا قئ قەکولینی د هەندیدایە، کو د بیافی کورته چیرۆکیدا ل دهقرا بههدینان دبت گەلەک چیرۆکنفیسین ژن نەبن دەربیرینی ژ پەرس و ئیش و ئازارین وئ بکن، لەوما گەلەک جارن چیرۆکنفیسین زهلام، ژن وینەکرینە. ئانکو گرنگە ئەم بزانی چەوان چیرۆکنفیسان ئەف چەندە کریە، نەخاسمە ئەم ل چەرخ بیست و ئیکی دژین و دیتنا زهلامی د گەلەک جفاکاندا بو ژنی و پەرسین وئ هاتیە گوهورین، لەوما قەکولین ل قئ بابەتی دی خویا کەت کا هەتا چ رادە ئەقە ل جفاکی بههدینانژی رویدایە. لەوما ئەف قەکولینە هەولدانەکە بو پیشچاقرنا چەوانیا وینەکرنا ژنی و ئیش و ئازارین وئ ژ ئالییی چیرۆکنفیسین زهلامقە. ئارمانجا قەکولینی ئەوه دیار بکەت کا هەتا چەند شیاینە دەنگی ژنی بگەهینن؟ ئەری وینەکرنا کا ژیوارییە؟ ئانکو وینئ ئاسایی و کەهییی ژنییی د جفاکیا پیشکشیدکت یان ژنی دویرکەتییه؟ ژن وهکو (بی دی) وهکو هەقراک وینەکریە یان نە؟ ژ ئەنجامی قەکولینی ل قان پەرسان، دیاربوو د پتریا کورته چیرۆکاندا قەگیران ب جەنافی کەسی سببی بی نەدیارە، ئانکو هەر چەندە بابەت وینەکرنا ژنییه و ئەو بابەت و کەسایەتییا سەرکەییە، بەلی چیرۆکنفیس ب جەنافی من نائاخفت و خوە نادەینت جەهی وئ. وینئ ژنی بی ژ هەمیان پتر هاتیە پیشکشیکرن بی ژنا بئەدەست و بئەدەستەلاتە، نەخاسمە یا دەیتە کوشتن. د پتریا کورته چیرۆکاندا وینئ کەهی و ئاسایی ژنی بی جفاکی بو دەستیشانکری پیشکشیکریە. کیم جارن ژن وهکو هەقراک زهلامی هاتیە وینەکرن.

RECEIVED :23/09/2024
ACCEPTED :14/01/ 2025
PUBLISHED :15/08/ 2025

وشه سەرکەییەکان:

وینئ ژنی،
وینئ کەهی،
بی دی،
دەنگی پەراویزکری،
فینمینزم

About the Journal

Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

1-پیشہ کی :

د جفاکین پوڑھ لاتیدا کو جفاکی کوردیژی ٹیک ژ وانه، ئەفە بۆ دەمەکی درێژە وینەیهک ژ ئەنجامی رەوشەنبیرییا جفاکی و دابونەریتان و ئایینی، وینەیهک بۆ ژنی هاتیه کیشان، کو بوویه وینەیهکی ئاسایی و کههی دناف جفاکید. دیاره ژن وهکو ئیک ژ ئەندامین جفاکی خودان پۆل و پرس و ئیش و ئازاره، دیاره ئەدەب بیاقهکی باشه بۆ وینەکرنا فان ئالییان و کورته چیرۆکی وهکو ژانرەکا ئەدەبی دشیته فان پرسان دناف خودەدا بحەوینت، نهخاسمه فی ژانری ئەفە دەمەکه جبههکی باش بۆ خودە د ئەدەبی دەفهریدا کریه. دبیت دەمی باسی وینە و پرس و ئازارین ژنی بکن، ئەو دیتنه بهیته گورەپانی کو ژن ب خودە دئ شیت پتر دەربرینی ژ خودە بکته، ژبەر تاییه تمەندی و خودییه تا پرس و ئازارین وئ. بهلی ئارمانجا مه ل قیری چەوان زەلام وئ وینە دکته.

د گرنگیا فی فەکۆلینی د هندیدایه، دەمی د بیاقی کورته چیرۆکییدا پینوسین ژن نهبن، دیسان ل داوییی پرسین وئ مروفایه تینه و گریدای زەلامینه ژئ، لهوما ئاساییه چیرۆکفیسسی زەلام وان پرس و ئیش و ئازاران وینە بکته، ئانکو گرنگه ئەم بزانه چەوان چیرۆکفیسسان ژن وینە کریه و پرس و ئازارین وئ پیشچاف کرینه، نهخاسمه ئەم ل چەرخ بیست و ئیکی دژین و دیتنا زەلامی د گەلهک جفاکاندا بۆ ژنی و پرسین وئ هاتیه گوهورین، لهوما فەکۆلین ل فی بابەتی دئ بۆ مه خویا کت کا هەتا چ راده ئەفە ل جفاکی مه ژئ رویدایه.

ل دویف دیتنا گیاتری سپیفاک ئەوا د گوتارا خودە 'ئەری دویفەلانک دشیته باخفیت' (Spivak, 2013: 66-110) دا پرسا ئەری که سین پەراویز کری و چەوساندی دشین دەنگی خودە بگهینن دئازرینت. ئەو دیتنا فوکوی -ئەوی مروفا ژ نافەندی دویرئختی - کو مروفا چەوساندی دشیته دەربرینی ژ خودە بکته رەد دکته. سپیفاک وئ پرسی دئازرینت، کو دبت رەوشەنبیر و تەخا نوخه بشین دەنگی پەراویزکرییان بگهینن. بهلی پرسا ل قیری ئەو ئەف تەخه چەند دشیته خودە ژ ئایدیولوژیی دەستەلاتدار فەدەرکەن. ل قیری ئەم فەکۆلینی ل بەرهه مین چیرۆکفیسین زەلام -ژبەر نهبوونا گەلهک پینوسین ژن- وهکو تەخه کا رەوشەنبیر شیاپه خودە ژ ئایدیولوژیا جفاکی یا پئ پەروەردەبووین و دیتنا وی دەربارەوی ژنی قاریبکەن و شیاپه پرس و ئازارین وئ بگهینت. دیسان ئەم هەول دەن بزانه، کا چەند چیرۆکفیسسان شیاپه خودە ژ وی وینەیی کههیی جفاکی بۆ ژنی دانای دویرئخت و ئیکی نوی بکیشته؟

دیسان کا وینی وان بۆ ژنی وهکو (بی دی) چەوان بوویه؟
ئارمانجین مه د فی فەکۆلینیدا ئەون، تیگهه وینەوی روون بکن، پاشی ئەم هاتینه سەرهەرسفدانا وان پرسین مه ل سەری ئازارندین ب شروفاکرن و شیتەلکرنا (۳۰) تیکستین ژ کورته چیرۆکان بین نفیسەرین جوداین دەفەرا بهدینان بین سالا ۲۰۰۰ی و پشتی هینگی هاتینه چاپکرن. دیسان پتر ئەو چیرۆکه بین مەرهما سەرەکی ژن و ئەو کاریکتهرا سەرەکی.

بۆ بەرسفدانا فان پرسان و دیسان ژبەر تەبیه تمەندیا بابەتی ئەف فەکۆلینه وهسفرن و شیتەلکرنا وهکو میتود بکارئینایه، بهلی وهکو ریباز و دیتنن رەخنەیی، مفا ژ ئیکی پتر هاتیه وهگرتن، وهکو دیتنن تیورا فیمینیزمی، دیتنن رەخنەیا جفاکی هەر وهسان هزرا (بی دی) ژ تیورا پوستکولونیالیزمی. ئەف دیتنه هاریکاربووینه بۆ شروفاکرن فەدیتنا وینی ژنی د کورته چیرۆکا زەلامیدا و بەرسفدانا وان پرسین هاتینه ئازارندن.

2-وینە

دهیته گوتن کو ئەف په یفه یا ژ په یفا (image) کو په یفه کا فرهنسییه و دبنه رەتدا ژ (imago) یا لاتینی هاتیه وهگرتن. و ب راما نا جهگرتنا تشتهک دی دهیت (بنگرا، 2019: 24). وینە ب زمانی عەرهبی (صورة) یه، راما نا وئ د (لسان العرب) دا دهیت، کو خودی " هەمی تشتین هەیی وینەکرینه و ریکخستینه، و ل گەل جوداهی و زوریا وان ژ هەر تشتهکی وینەک تاییهت دایه و سیمایهکی تاک پی دهیته نیاسین" (ابن المنظور، بدون سی: 2523). هەر د فی بیاقیدا د فەرهنکا (المنجد فی اللغه و الاعلام) دا دهیت " تشت وینەکر: پرت پرتکر و کهرکر. وینەکر: بۆ وینە و شیوه چیکر و نیگارکر و نهخشانند. صور لی: هاته هزرا من، تصور الشیء: وینەکی خەیاالی بۆ کیشا وهزرا وی کر " (المنجد فی اللغه و الاعلام، 1986: 440).

د فەرهنکا سپیرییدا هاتیه "الصورة ۱- وینە. ۲- په یکه" (دوسکی، 2008: 384). هەر وهسان د فەرهنکا ئەستیره گەشه دا هاتیه " وینە: مثال-نوع- صورة، شکل، رسم- مثل، نموذج- قدوة، عبرة- عینة" (نظام، 1990: 531).

نځهگر پيداچوونه کي ل تيگه همي وينه ي بکن، دئ بؤ مه خويا بت کو دبت پيناسه کرنا وينه ي کاره کي ب ساناهي نه بت، چونکو ديباقين جودا و هه مه جوړدا بکار دهيت، کو وينه چيکريه ب هه قپشکي د ناقبه را دهر و ناسيا مه عرفي، فهلسه فه و لوژيکي و سوسيولوژيا مه عرفي، و نه تروپولوژيا ره وشه نبيري و ره خنيا نه دهبی و گه لهک زانستين مروفايه تي. ديسان نهو جيهانا ناقه ندا د ناقبه را ژيواري و هزريدا و د ناقبه را هه ست و عه قليدايه. مروفا نه د جيهانه کا تشتان و ژماراندا دژيت، به لکو د جيهانه کا ويناندا دژيت و نه وه ديتنا وي بؤ جيهاني و سروشتي و په يوه نديين دي بين جفاکي ده ستنيشان دکه ت و ديالوگي د ناقبه را دو ئالياندا، دناقبه را وينی هه ر ئالييه کي د هزرا بي ديدايه (الرداد، 2021: 547). هه روه سان ره خنه گر (جون مدلتون) دهر باره ي زارافي وينه ديژت: "دبت ژ نيزيک گريداي وي په يفا ژي هاتيه وه رگرتن بت کو (imagination) ه، ئانکو ب ره نکه ک گشتي شيانا وينه کرن و خه يالکرن/ هزرکرن، و ب قئ چهندي دبت نه م واتايا په يقي ژ رامانا ديتني يا به رته نگ به ر هف ئاسويين به ر هه تر ببن" (العبودي، بي سال: 23). ل دويف ديتنا جورجاني وينه نهو نواندن و پيقانا وي تشتيه بي نه م ب عه قلي خوه دزانن ل سهر بي نه م ب چاقين خوه دببن (بنيره الرداد، 2021: 548). ل قيره نه م دشين بيژن کو ل سهر بنه مايي ديتنا مه بؤ تشته کي يان که سه کي يان بابته کي عه قلي مه وينه ي ل دويف وه رگرتنا خوه دورست دکه ت، ئانکو وينه "شيوه يه ک ژ شيوه يين هونه ريه بي ژيواره کي فه دگو هيزيت، يان ديمه نه کي ژ فه هاندا خه يالي دنافرينيت، نه وژي و ل سهر بنه مايي ژيواره کي به رجه سه ت" (أومون، 2013: 7). ل قيرئ خويا ديار دبت کو وينه نه ب تنئ ژيوارويه، به لکو گه لهک جارن خه يال و هزري ل سهر ژيواري زنده دکه ت. ل قيره په يوه نديا وينه ي ب ژيواري فه خويا دبت، چ جارن نه مه رجه کويي وينه ي د ژيواريده هه بت، به لکو دهمي نه م وينه کي د ژيواريده دببن دبت ميتشکي مه ل دويف تيگه هشتنا خوه زنده هي و کيميي تيدا بکه ت، له ووماژي دانيال هنري پاچو ديار دکه ت کو "هه ر وينه يه ک بي گريداي هوشه کيه، هه ر هوسا گريداي (نه ز) هکي و په يوه نديا وي ب (نه وي دي) فه و پاشي وينه ديبته نه نجام بؤ ره هه نده کي کو په يوه نديا دوو دورهي لين ره وشه نبيري ديار دکه ت" (بنيره الياس: 10).

دهر باره ي وينه ي د فه ره نکه کامبرجا دهيت ' وينه يه که د ميتشکي مروفا يان هزره که ل دور چه وانيا که سه کي يان تشته کي" (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/image>).

د فه کوليني گرنکي ب بي دي دهن مه رهم ژ وينه ي، وينه ي هزريه، نه وي مروفا دهر باره ي تشتي دهوروبه ري خوه دورست دکه ت، چ جودابت ژ وي يان وه کي وي بت. پرسا وينه ي دقان فه کولينا نا په يوه ندي ب زانستي وينه ي فه / وينه لوجيا يفه هه يه، نه وي گرنکي ب وان وينه و هزر و ديتني دهر باره ي بين دي د تيکستيدا دده ت (احمد، 2016: 14).

وينه نه ب تنئ ئيکه، به لکو وينه يين جودا هه نه، ژ وانژي بين هوشمه ندي/ ادراکي دهره کي، وه کو وينه يين ديتي/ بصري نه وين ئاماژي دکه نه ره نکه دانا بابته کي د خودي کيدا يان ل سهر 'عدسات' ديسان وينئ عه قلي بي ناقخويژي هه يه، نه وژي وينئ هزريه و وه سان خويا دکه ت هه ر وه کو وينئ راسته قينه و دورسته کو شيانا گونجاندي هه يه و گه لهک گريداي خه ياليه. جوړئ سيبي نه وه بي وينئ ناقخويي و دهره کي کوم دکه ت و دهر نه نجام وينئ بيردانکيه، نه وي ل گه ل کرياري هزرکرن بين سهر دهر ري ل گه ل وينئ هه ستي بين ل نوکه خويا دکه ن. جوړئ چواري وينه يين ژماره بينه بين کومپيوته ر دورست و پيشکيش دکه ت، نه فه ژي زنده باري وينه يين فوتوگرافي (الرداد، 2021: 547-548).

ل قيره نه م ل سهر وينه ي هشي دراوه ستين نه وژي نه وه، کو دهر نه نجامي داويييه بي کار تيکرنين خودي نه وين ل دهف که سان و گروپان دهر باره ي که سه کي يان سيسته مه کي يان ره گه زه کي يان ده زگه هه کي دورست دببت، نه وژي ژ نه نجامي نه زمونان بي ل به رچاوه رگرن نه و پيزانين دروست بن يان خه له ت (الرداد، 2021: 549).

دقئ فه کولينا نه م دئ داکو کي ل قئ جوړئ وينه ي که ين، له و ما دئ تيگه همي وي پتر خويا که ين کو "وينئ هشي ئانکو ئاماده کرن، يانژي فه ژياندا ئاقلی (mental reproduction) يه بؤ تشته کي کو به ري هينگي ب ريکا هه سه ته وه ران هه ست پئ هاتيه کرن و نه مه رجه نه و تشتي هه ستيکه ر، ب ريکا ديتني بيت، به لکو دببت ب ريکا گو هليبوئي، بيه نکرني، تامکرني يانژي ده سترکني بيت" (الياس، ۱۱).

هه ر دهر باره ي وينه ي هشي ده يته گوتن کو "گريداي وينه يين خوديه، و وينه يين دهر باره ي خه لکي و جيهاني بين نه م د ميتشکي خوه دا هه لدگرن و نه ون هزر و هه ست و کرياري نه مه ده ستنيشان دکه ت" (هوتر، 2014: 6).

وینئ جفاکی یئ که هی ل سهر هر تشته کی کارتیکرنئ ل سهر وینئ هشی یئ مه دهر باره ی وی تشتی دکته. وهکو دهیته زانین د جفاکین روژه لاتیدا، و جفاکی کوردیژی ئیک ژ وانه، وینه کی هزری یئ که هی دهر باره ی ژنی هیه، ل قیرئ نه گهر نه م ژنی وهکو ره گه زئ دی یان 'یئ دی' ب هژمیرین مه دقت بزنانین کا نفیسه ری زه لام د کورته چیرو کین خودا چ وینئ هزری دهر باره ی ژنی پیشکیش کریه؟ یانژی هه مان وینئ جفاکی دهر باره ی وی خویا دکته؟

3- وینه لوژیا

بابه ته کی دی یئ نیزیکی وینه ی وینه لوژیا یه، ئانکو زانستی وینه ی. بو روونکرنا فی بابته ی، نه خاسمه نه گهر نه م ژنی وهکو یئ دی به رانه ر زه لامی به ژمیرین، ب تایبه ت کو ژن و زه لام ب دو ره وشه نبیرین جودا دهیته په روه رده کرن، دی ب کورتنی فی تیگه هی رونکه ین.

ئه ف زانسته "دبه رهدتا گرنگی ب وان دینتی تیکست دهر باره ی یئ دی پیشکیش دکته چ نه ده بی یان هزری یان فه لسه فی بن" (الزاهي، 2013: 50). دهیته دیارکرن، کو ئه ف زانسته ب تایبه ت ب ریکا نه ده بی گه شتان دورست بوویه، و پشتبه ستن ب 'تیگه هین وانین سایکولوژی، سوسیولوژی، نه نترولوژی و نه ده بی کریه، نه وژی ب فی چهندی بریتیه ژ تیکه لبوونا وانه یئ زانستین مرو فایه تی ب یئ نه ده بی (بنیره هموش، 2021: 205).

نه گهر ب گشتی ل فی تیگه هی یان زانستی بنیرین دی بین، کو "ته وهره که ژ ته وهرین نه ده بی به راورد و دبه رهدتا گرنگی دده ته فه کولین و شرو فه کرن و ل دو یفچوونا وینه یئ ره وشه نبیری نه وین ملله ت دهر باره ی ئیکودو و پیکدینن یان هه لدگرن، نه وژی د چارچو فه یئ مه رجین بابته یئین تایبه تدا، دیسان گرنگی ب 'جدلیه' وینئ خودی و وینئ یئ دی دده ت" (ذاکر، 2004: 386).

هه روه سان ئه ف زانسته ژ ئالیئ دانیال هنری پاچو یه (Daniel Henri Pageau) ب فی رنگی دهیته پیناسه کرن کو "نه و دهر برینا ویزه یه بو نه وئ بوشاییا مه زن د ناقبه را دو دور هیلین ره وشه نبیریدا هه ی. ئانکو وینئ نه ده بی، نه و کوما هزر و هه ستانه ل هه مبه ر که سی بیانی" (بنیره الیاس : 14). ب فی چهندی دقا وینه لوژیا ب تایبه ت یا نه ده بی ب پلا ئیک گرنگی ب تشتی نه ده بی بده ت و بیافین کارکرن خوه به رفره نه کت، ب تنی ب ریژه یا تیهرینا نه ده بی زه نگین دکته، بی گومان ده سنیشانکرنا وینئ نه ده بی و کوراتیا وی دبیته نه گهری ده سنیشانکرنا وینئ ره وشه نبیری یان ب کیماسی ئالییه کی گرنگی وی گریدانا ب هیزا د ناقبه را نه ده بی و ره وشه نبیریدا کونترول دکته، نه ف چهنده ژی ب دریزا هییا ده می دبیته نه گهری تیگه هشتتا میژوویا هزران کو ل دو یف دیتنا 'پاچو' ی زیده هییا پیدقیه بو وینه لوژی و دبیته نه گهری فه کرنا ئاسویان بو فی بیافی (هموش، 2021: 206).

د فی بیافیدا "هنری پاچو' هوسا دیار دکته کو (وینه) د واتاین هه قبه رکرندا، ئانکو هه ر وینه یه ک ژ هه سکرنا مرو فی ب (نه زی) سه ره لدا یه، خوه نه گهر نه و هه سکرن چهندی لاوازی بیت، وهکو هه قبه رکرنا (نه زی) ل گه ل (نه وئ دی) و هه قبه رکرنا (قیرئ) ل گه ل جهه کی دی، له ورا وینه، ئانکو دهر برینه کا ویزه یه، ژ وی جودا هییا واتادار، یا دناقبه را دوو که توارین ره وشه نبیریدا" (بنیره الیاس: 14-15).

د فی فه کولینیدا مه دقت خویا بکه ین، کا چیرو کنفیسی زه لام چه وان وینئ ژنی وهکو 'یئ دی' پیشکیش کریه، نه ری وینئ هزری یئ به ربه لاف و که هییه؟ هه ر وهکو جفاکی کوردی هزر دکته یان ژ وی چارچو فه ی دهر که تییه؟ نه خاسمه زه لامژی وهکو ژنی دفی جفاکیدال بن فشارا دابونه ریتان و جفاکی و ئایینی دژیت. نه ری نفیسه ری کورد ل سهر جفاکی کوردی یئ بابسالار یاخی بوویه؟

4- نه وئ دی

ئه ز و نه وئ دی دبیت دو تیگه هین ژیکچودابن، به لی دپیکه گریداینه، هه بوونا ئیک ژوان پیدقیه بو هه بوونا یئ دی. تیگه هی وان دبیافی سایکولوژیدا تایبه تمه ندیا خوه هیه. به لی یئ گرنگ ل قیرئ بو فی فه کولینی تیگه هی وانه یئ ل سهر بنه مایی جودا هیئ ناقابووییه. هه ر چهنده دبیت ئاستین زانینین جودا بو هوشمه ندیا نه زی هه بن، هه ر وهکو هه بوونا ئاستین جودا بو هوشمه ندیا نه وئ دی، په یوه ندیا دناقبه را هه ر دوکاندا هه مه جو ره، دناقبه را چه ژیکرن، دوژمناتی، هه قه وقه بوولکران یان ره دکرن یان دناقبه را باوهری و گومانیدا. دبیت په یوه ندی جه ده لیبیت، ناماده بوونا ئیک پیدقی ب ناماده بوونا یئ دی بیت، یان مرو ف نه شیت هزرا ئیک ژوان بکه تی یئ دی، هه ردو خودیکن بو ئیکو. د بیافی سیاسییدا نه ز بو روژنا قای دهر برینی ژ سه نته رییه تی دکته، و نه وئ دی به رانه ر نه زا روژنا قای هه می ملله تین

دینه بین نه روژنآفای کو دینه بابته بو داگیرکرن وچهوساندن و کیمکرنی. ئەز بو وان سەرکەفتن و پیشکەفتن و شارستانییهته و ئەوی دی پاشکەفتن و بەرەبەراییهت و تیروورست و کیمییه (قطوس، 2018: 530-531).

دیباقی دامەزراندنا دیتنا جفاکی بو تینگههین ئەز و ئەوی دی، تشالز کولی (Charles H. Cooley) و جورج هربرت مید (G. H. Mead) ی رولهکی بەرچاڤ گێڕایه. کولی خویا دکته کو خود یان ئەز سەنتەری کەسایهتیا مهیه، ب تنی د ژینگهههکا جفاکیدا وەراری دکته و شیانین وئ خویا دبن، ههستکرن ب ئەزا مه بیی خودین ئەوین دی دیار نابیت. بەلی مید دبیینت کو خود ل دهف هەر تاکهکی وەراری دکته و هکو دەرئەنجامی ژ ئالییهکی پهیوهندییا وی تاکی ب کریار و چالاکي و سەربوری جفاکی، و ژ ئالییهکی دی پهیوهندییا وی ب تاکین دیقه (ابو العینین، 1999: 812).

د قی قەکۆلینیدا ئەم بەرانبەر نفیسهری کو ئەزه، ژنی و هکو ئەوی دی بهژمێرن، چونکو و هکو دهیتە زانین ژن و زهلام دو کەسین ژیکجودانه ژ ئالیی بایولوجیقه جوداهی دناقبهرا و اندا ههنه، بەلی نه ب تنی ئەقه، بەلکو ب رهنگهک ریژهی هەر جفاکهکی پتر ئەف جوداهیین بایولوجی ب جوداهیین جفاکی و رهوشهنبیری چهساندینه. هەر چهنده دقئ بیاقیدا دهیتهگوتن کو ئەف "جوداهیین بایولوجیین د ناقهرا ههردوو رهگهزاندا نه بهرپرسن ژ ژیکجوداکرنین (التمیز) جفاکی و رهوشهنبیری، ئەگەر نه پلا جوداهیان دناقبهرا ههردوو رهگهزاندا د جفاکین باب سالارییین مروّقایهتیدا ژ جفاکهکی بو ئیکی دی جودا نه دبوو" (بنیره داودی، ؟: 182)

جهی ژنی د پتریا جفاکاندا کیمه و توشی توندو تیژیی دبیت، چونکو و هکو پله دوی دهیته دانان "ژن وهک تاکیکی زۆر بهی کۆمه لگاگان که کیشیهی رهگهزی و تیراوانیان بو ژن تهندروست نیه و فۆرمهکانی توندوتیژی بهرانبەر ژنان پراکتیزدهکریته له کۆمه لگاکیان" (سهعید و ههمید، 2021: 1). د کهفندا دبیت جفاکی کوردی ههتا رادهیهکی ژ جفاکین دبیین دهووبهەر بو ژنی جودابیت، بەلی دیسان جفاکهکی بابسالاریییه و ژن تیدا ل ئاستی زهلامی نینه.

دبت بابتهی (ئەوی دی) بهرفههترت ژ پرسا ههردو رهگهزان د جفاکیدا، بەلی ل قیره ئەف جوداهیین ههردو رهگهز ل سەر دهیته پهروهردهکرن دبیته ئەگهری دو رهوشهنبیریین جودا، لهوما هەر ئیک بهرانبەر یی دی (ئەوی دی) یه، ب قی چهندی ئەم ل سەر پرسا نفیسیین زهلامی / کورته چیرۆک ئەوین ل دور ژنی هاتینه نفیسیین کاردکهن، لهوما دی قەکۆلینی ل هندی کەین کا ژن و هکو ئەوی دی چهوان ژ ئالیی زهلامیقه هاتیه وینهکرن، ئەری ئەف وینه یی کههی یی جفاکی بو دروستکری یان ژ یاخیبوویه و وینهکی جودا بو دروستکریه؟

5- وینی ژنی د کورته چیرۆکین نفیسهریین زهلامدا

پشتی مه پیداپوونا کورته چیرۆکین نفیسهریین زهلام ل دهقەرا بههدیان بین سالا (2000)ی و پشتی هینگی کرین، ئەم رابووین بشروقهکرن و شیهه لکرنا (30) تیکستان ژ کورته چیرۆکان بین نفیسهریین جودابین دهقەرا بههدیان و پتر ئەو چیرۆکه نه بین مه رهما سهرهکی ژنی بوویه، کو ئەوه کاریکتهرا سهرهکی ژ قی شروقهکرنی بو مه خویا بوو، کو نفیسهران ئەف وینهیین ل خورای دهربارهی ژنی پیشکیشکرینه.

5-1 وینی ژنا ژ ئالیی دوژمانقه توشی دهستدریژی بووی

ل قیری چیرۆکنفیس ژنی و هکو رکابه ل گهل دوژمنی پیشکیش دکته و چهوان دوژمن ژنی و هکو ئالافهک بو شکاندنا مللهتی بکاردینیت. بی گۆمان د دریژییا میژوویا کورداندا و ئەو بارودوخین سهختین ژ شهر و کوشتن و ئەنفال و کیمیا بارانکرنی، کارتیکرنین دژوار ل سەر ژنی و ژيانا وئ ههبوون و دبت هزارهها وینهیین ژنی د قی میژوویدا بهینه دیتن. بەلی ب راستی د کورته چیرۆکین قی قوناغا ئەف قەکۆلینه ل سەر دراوهستت ل ئاستی پیدای وینی ژنی د قی بیاقیدا ناهیته دیتن.

ل قیری دوو نمونه ژ دوو قوناغین جودا ههنه، یا ئیکی کورته چیرۆکا (نازی) یا (حهسهن ئیبراهیم) ی یه. ئەف وینه ژ سهردهمی ئەنفالانه، وینی نازی یه کو کههکا ئەقیداره و ل سەر دهمی ئەنفالان، ب دهستین ئیک ژ زهلامین رژیما بهعس توشی دهستدریژی سکی دبت. نفیسهر ئیک ژ وینهیین درندهیین ل سلامیی ل ئەنفالین رهش رویدای کو وینهکرنا خوهراگریا کههکییه ههولدهت خوه ژ رهشهکین رژیمی قهشیرت دهمی ل کچان دگهرن، دا توشی دهستدریژی سکی نهبت. د کورته چیرۆکیدا هاتییه "نازی ههرجار بچوکی وئ ژنا سهره ژنی دستاند و سینگ خوهین چوارده بهاری کره ددهقی وی بچوکی دا، دا کهس نزانت کو هیشتا کهه" (ئیبراهیم، ؟: 20).

همی هولین نازی دبر نایدا دچن، چونکو "دهسته کی رهش و دهقادی، ملی نازی گرت و بچویک ژبه سینگ و هافیته دهر و وهک گولهکا هیرویی دا بهر سینگ خوه و گوتی: -هه کهر ته هفت مال و میز کربن، نه زدی بمه یی ههشتی و وی کره هوار.. حسو کره هوار.. (ٹیبراهیم، 21:؟).

حسو دلاری نازی یی کو ل مرادبوو جاره کی دهستی نازی بگرت، د فی وینه یی خوینه لو و درنده دا ل بهر چاقین وی دهستریژی ل سهر نازی دهیته کرن، بی کو بشیت بهره فانی ژیکت. ئەف وینی بن دهستی و بی دهسته لاتی و ئیش و نازارین نازی نشان ددهت، ل بهر انبه وینی درنده یی رژیم و زهلامین وی خویادکته. نه چ هواران و نه چ کهسان شیانا نه هیلانا رویدانا فی وینه یی نه بوو.

"قیریا کچینیا وی، گه لهک ژ کیمیا بارانا هه لچه دژوارتر بوو.. گه لهک ژ قیرین نه نفال کریا بلندتر بوو.. وگه ههشته گوین همی مروقتین ههست مروقت.. لی د چ گوهندا دهنگ فه نه ددا و کهس نه دچو پیرو زبایا بویکانیا وی" (ٹیبراهیم، 22).

تیکستی دوی (نهری نه جان من جهنم دیت) یی (حسه ن سلیقانه ی) یه. ئەف وینی تیدا هاتیه کیشان یی قوناغه کا میژوویا نیزیکه. د فی بیایدا سلیقانه ی وینی ژنه کا که تیه دهستی داعش و ژ دهستین وان رزگار بووی پیشکیش دکته. گه لهک کیم چیروکنیس دهینه دیتن دهمی وینی ژنی دکیشن خوه ئیخسبته جهی وی و ب جهنای وی فه گیران نه نجامدات، به لکو پتیریا جاران جهنای کهسی سییی پهیره وکرینه. ل قیری سلیقانه ی پیچه وانه ی فی چه ندی ب زمانی وی ژنی دناخت، ئانکو خوه دانایه جهی وی و فه گیران ب جهنای کهسی ئیکی دهیته کرن. هه فساری فه گیرانی د دهستی فی ژنیدایه و نهو ب خوه وینه دکیشته. ل گه له بوونا وی دیتنی کو زهلام نه شیت ب زمانی ژنی دناخت و دهر برینی ژ ئیش و نازارین وی بکته، چونکو نهو نه ژیا یه دا بشیت دهر برینی ژ وان ههستان بکته، به لی ب راستی دبت بریارا سلیقانه ی د جهی خوه دات، چونکو وینه پر نازک و کویره و نهو ههست، ئیش و نازار و ترس و دهستریژی و نهو جهنه ما ب چاقین خوه دیتن، ههر وهکو نهو ب خوه دبیژت، کهس وهکی وی ب خوه نه شیت وینه بکته و دهمی وینه کرن ب جهنای وی ب خوه دت، دی پتر خوانده فانی قابلکته، چونکو کورته چیروک قوناغه کا ژیا نا فی ژنی وینه دکته، وینه یین جودا جودا دهینه دیتن. وینه یهک ژ وینه دهمی که یف خوهش و سه ربلند و دئیمنا هییدا ل گه له خیزانا خوه ل گه ندی دژیت، وینی وی دهمی که تیه بهر لهیا داعشین درنده، نهو ترس و سههما تیدا ژیا ی ههتا دگه هیته وی چه ندی خوه زییا رادگه هینت کو شیا با زاروکی خوه به گه رینت مال بچویکی خوه دا شیا با پاریزت، دهمی دبیژت: "چه ند من دقا کو شیا با جاره کا دی ته فه گه رینم د مال بچویکی خودا، ژ ترسا کیلین به شین ل مه دخورین" (سلیقانه ی، 2019: 102).

وینی درندایه تیا وی ب چاقین خوه دیتی ب فی رنگی و په یقان باس دکته "وهی بابو بو هه رماتیا وان و هونه ری لیدان و ئیشان و پرتکاندنا من یا پیدخورین، وهی بابو بو خوینا من یا دچوو و دچوو" (سلیقانه ی، 2019: 103). وینه یه کی پر ئیش و نازار و ناخ هه ژین ده گیت کو چه وان ب ریکا زاروکی وی (نه جان) ی گه ف لی دهاتنه کرن ب دویر ئیخستنا وی دا ریکا ل یاخیبوونا وی بگرن کو ب سااناهی بکه فت ل ژیر چه ز و ناره زوین وان و دهستریژی سیکی که د تیکستیدا هاتیه "نه جانی من، هه ی جهرکی من، دهمی داعشین نه ز ژ سویکا نه خاسی کریم نو ژ بهر من نه هیلا ی نهو ژ من نزیک بییت، نو نه گوهداریا من ژبو بجهئینا فهرانین وی یین شه فی و نه دانانا میکیاژی و لبه رنه کرنا جلکین بی هه تک و خوه نه که ناندن لبه ر دهستی و تیکدانا شه فین سورین وی دقیا، نه ز سزا دام و بیست و پینچ روژان تو ژ مال بریو ژ من دورکری" (سلیقانه ی، 2019: 103).

پشتی وی جهنه م ب چاقین خوه دیتن و پیشتی دروندایه تی و ئیش و نازاران وینی خوه وهکو که سه کا چ باوه ری نه ماین نه ب ناسمانی و نه ب ئیان و نه ب مروقتیه تی، دهمی دبیژت: "وهی بابو بو وی ترسا لناف خه لکی به لاف بووی، نو چ دهنگ ژ نه سمانان نه هات، دی بیژی بی خودانه، نه چو ملیاکه ت ژ نه سمانان د هاوارا زاروکان دا هاتن، نه چو تهیرین نه بابیل دیار بوون!" (سلیقانه ی، 2019: 103).

ل قیره وینی بی هیقیبوون و باوه ری نه مان ب چ بهایان و مروقتیه تی، لهوما تف دکته هه می تشتی، دهمی دبیژت: "هوو جیهانا به رفره ب ئاین و ملهت و سهر و سه رباز و موشه کین د سهر کیشوه ران را هافیز. هوو ریکخستین نه مروقتی و بناقی مروقتی دناختن و د خانا بیروکراتی و دوهتنا پاری ب نا فی مه وهر دگرن، تفو ل هه وه هه موویان.. (سلیقانه ی، 2019: 104).

دبت ههتا رادهیهکا نفیسه ر شیباب دهربرینی ژ ئیش و ئازارین فی ژنی بکته، بهلی ب تنی تیکستهک دهنگی وان ژنان ناگهینت. ئەف وینه یی کههی یی وی سهردهمی دهربرینی ژنی دکته. ل فیرری خویا دبت کو نفیسه ران وینی ژنا دهستدریزی ل سهر دهیتته کرن ب تنی دهمی ژ ئالییی دوژمانقه دهیتته کرن وینه کرینه، دبت چونکو دبارین دیدا دناف جفاکیدا، ئەو کچه ب دهمن پیس دهیتته تاوانبارکرن و کوشتن ژ بو شویشتنا ناموسی، بیی دویفچوونا هندئ بهیتته کرن کا دهستدریزی بی یان ب حهزا وی بی، چه نکو د ههر دو باراندا ئەنجام ئیکه که فههیتیه و دقیت ب کوشتنا وی بهیتته پاقرکرن.

5-2 وینی ژنا دهیتته کوشتن ژبو شویشتنا شهرهفی

ل دویف فهکولینا مه و ئەو کومهله کورته چیرۆکین مه خواندین و شروقه کرین دبت وینی ژنا ژ ئەنجامی شویشتنا ناموسی دهیتته کوشتن پتر بت ژ ههمی وینین دی. ج ژ ئەنجامی ئەقینداریی بت یان هاتبته خاپاندن و کچینییا وی ژنی هاتبته ستاندن یانژی ههر یا پاقر و بیگونهه بت، بهلی د وی دهلیقیدا کهس ل فی چه ندی ناپرست و بریار ئیکسه ر کوشتنا وینه.

چیرۆکنفیس ژارو دهوکی د سئ کورته چیرۆکاندا ئەف وینهیه پیشکیش کریه. ل سالا (2004)ی د کومهلا (مه رجانئ) دا کورته چیرۆکا (مه رهن) به لاف کریه. د فی کورته چیرۆکیدا وینی ژنا بن دهست و بی هیز و بریار د ژیانئ و د خیزانئ و جفاکیدا پیشکیش دکته و ههتا ب بیگونههی و ژ ئەنجامی گوتگوتکان ب دهستی هه فزینی کو ب زوری هاتیه دان بو وی و برای دهیتته کوشتن.

ل فیره وینه ب جهناقئ کهسئ سییی بی نه دیار (وی) دهیتته پیشکیش کرن، ئانکو چیرۆکنفیس یان فهگیڕ باسی وینهی دکت و مه رهن ب زمانی خوه نائاخفت، به لکو فهگیڕ وی وینه دکت. فهگیڕ مه رهنئ وهسا وینه دکت کو کچه کا گه له ک جوان و بهرکه تیه به ژن روحانه و گهردهن دریز و دیم خره، چاف رهش و پرج زیرینه. ئەقیندارا فه رهادییه، بهلی بابی ب دارئ زوری دایه کریتتری زهلامئ گوندی همویی شقان، کو د چیرۆکیدا هاتیه "هزرا خو د میهقانی شهقین بوری دا کر (همویی شقان) ئەو مروقی لدویراتیا بیست پینگافا مروف نه شیت خو نیزی کهت ژ بهر کچا و بینها زلی په زی، سمیل بوقی بابی وی بداری زوری لی مار کری" (دهوکی، 2004: 4). ل فیره خویایه کو وینی هزری یی فهگیڕیه، بو نمونه ئەگه ر مه رهن سالوخدانا بابی خوه بکت، دبت نه بیژت سمیل بوق.

دیاره مه رهن ئەقیندارا فه رهادییه و ههتا پشتی شوی ب هموی دکت ل سهر کانئ فه رهادی دینت و ده رنه نجام دبت جهی گوت گوتکین گوندییان، له وما د شه فه کیدا همویی هه فزینی وی و برای وی ژ گوندی دویردئینخ و بهرزه دکن، د تیکستیدا هاتیه "همویی شقان و برای مه رهنئ د شه فه کا تاری دا مینا گورگین دهف بخوین مه رهن ژناف گوندی دزی و د نه هاله کا کویردا حوریا نوزده چرا نه فه مراندین بی سهر و شوین کر" (دهوکی، 2004: 7).

ههر چه نده ل فیرری نفیسه ر بیدهسته لاتئ و بندهستییا مه رهنئ و ژنا فبرنا وی وینه دکت و دبت ب تنی پیشکیشکرنا وینه یین ب فی رهنگی نه رازیبوونا ویه ل سهر بابتهی و بهرگیریکره ژ ژنی و مافین وی، بهلی وینه ب خوه ژیواری و ئاساییه، ئانکو یاخیبوون تیدا نینه. مه دقیت خویا بکهین کو ئەف فه کولینه ب تنی وینی ژنی د کورته چیرۆکین پشتی 2000یدا پیشچاف دکته، له وما دبت دیتنا چیرۆکنفیسان د فی قوناغیدا گه له ک ژ قوناغین که قنتر جودا بیت، بو زانینا فی چه ندی دقا فه کوله ر به رده وامیی بدهته فه کولینا کورته چیرۆکین قوناغین بهری دووهزاری. بو داهاتی ئەف فه کولینه پروژیه کی به رده وامه.

ژارو دهوکی وینه یه کی دی یی نیزیکی ئەفی ل سهری د کورته چیرۆکا (سوت و مر) دا پیشکیش کریه. دیسان ب جهناقئ کهسئ سییی بی نه دیار (وی) وینه یی پیشکیش دکته. ل فیرری وینه یی ژنه کا ویره ک کو ل ئەقینی و دلوقانیا ل دهف هه فزینی خوه نه دیتی دگه رت، له وما ل په یوه ندییه کا ئەقینداریی ژ ده رفه ی کیانی خیزانی دگه رت. ههر چه نده بهانه بو فی په یوه ندییه هه نه کو د کورته چیرۆکیدا دهیت "لی قه ده ری وی یه زهلامئ وی نزانیت هه ژنی بکته، یا ژ ویفه ژن و میرینی ته نها سیکس و زاروک و خارنه، بی توند و نه مه رد و هه رده م ب گومان بو، هزرهتا وی دوو په یقین نازک بون ژ ده فی وی ده رکه فن" (دهوکی، 2010: 11).

لهوما ئەف ژنه بهردوام ل ئەفینداریی دگهړت، ههتا کهسهکی دبینت و ههردو په یوه نندییه کا ئەفینداریی گیددەن. بهلی ئەف په یوه نندییه دکه فیهته دبیاڤی خیا نه تیدا و دهر ئەنجام کوشتنا وی ژ ئالییی هه ژینیقه بوویه، کو د تیکستیدا هاتیه "بالیفکهک بدەفی قەنا و خو بسەردادا، بچاڤین زل هه ناسا دیمایهکی بو ژفانهکی نوی هه لکیتشا...!!
خشانده سهر شوکی و ئاگر بردایی و بهرهف گورستانئ قه گوهاستن...!!

گوتن ئاگر بهربو دهه مه نا وی و ههتا قیرا گه هشتین سوت و مر...!!" (دهوکی، 2010: 13).

دبت ئەف وینهیی ژنی نه 'نطی' بت کو ژنهک ل گهل هندی کو د پروسیسا شوپکر نیدا بت و ل ئەفینی بگهړت، بهلی چاره کرنا بابەتی ئاسایی و ل دویف دیتنا جفاکی دهسته هلات یا زهلامییه، ئەفه وینه و چاره نفیسی ژنییه د فی باریدا. ههتا دهمی ئەو زهلامی په یوه نندی ل گهل گریدای وینی جفاکی دزانت و پشت راسته کو په یوه نندییه کا هه سا چ کارتیکرنی لی ناکت، لهوماژی د کورته چیرۆکیدا دبیتژت: "ئەز زهلامم ویی سهر تراشی مه" (دهوکی، 2010: 12).

ل قیری هه چهنده دهوکی وینی ژنهکا نه ئاسایی پیشکیش کریه و بههانه یان بو نه وهفادارییا وی دبینت. بهلی ب دیتنا مه د فان جوړه بابەتانا د قیا په یامهک تیدا هه بت هه چهنده ئەم ل قیری باسی ئەدهبی دکن و دبت مه ماف نه بت بیژنه نفیسه ری چه وان بابەتان پیشکیشکت، بهلی د پیشکیشکرنا هندهک وینه یاندا د قیا په یامهکا کویر و قهشارتی هه بت و دهنگی وان کهسان بگهینت.

ههروهسا د کورته چیرۆکا (بی گونهه) دا وینههکی دی بی کچا بی گونهه و شکهستی و بن دهست و دهیته کوشتن ب جهناقئ کهسی سییی بی نه دیار پیشکیش دکته.

هندی کچ لاف لافئ دکت و سویندا بو بابی دخوت کو چ شاشی نه کرینه بی مفاوو "من چ نه کریه.. باوهر بکه من چ شاشی نه کرینه و ئەو باوهریا ته دایه من یا د جهی خودا..." (دهوکی، 2008: 13).

دهمی د جفاکیدا نامووس و شهرفا خیزانی ب لهشی کچیقه گریدای بت، ناقی وی بوو جهی گوت گوتکان و جفاکی ئەو تاوانبار کر و خیزان شه رمزار بوو، ئیدی کهس پسارار راستیی ناکت. بهلکو یا گرنگ پاقرکرنا ناقی خیزانییه و شوپشتنا فهیتیییه. د تیکستیدا هاتییه "ئەگەر تو دهه من پیس نه بایه.. ته ئەم نه دکینه پیتراکین خه لکی. دبانه سیارکر و سی گوله لسینگی وی دان، پشتی پشت راست بوی ته مام بو، هندهک چیلک و بهلگین چلی هاقیتنه سهر که لهخی وی" (دهوکی، 2008: 14).

تشتی د فی کورته چیرۆکیدا جودا ژ بین دی ئەوه کوپی ژی کو پشکاره د کریاریدا دقیت بگورن. بهلی ل قیره چاره یا ئیکانه بو فی بابەتی گوشتنه؟ ئەفه دیتنا جفاکییه. بهلی کوپ خوه ناده ته دهستین وان و بهرهف یاسایی دچت و داخووا پیشکینان دکت و د ئەنجامدا کچ دهر دکهفت بیگونهه. تشتی دی بی کو گه لهگ کیم دبت ئەم وینهیی وی د جفاکیا ببین ئەوه کو باب ل دویف یاسایی دهیته زیندانکرن، ئەوژی "ژ ئەنجامی کریارا بهز و بریارا نه دجهی خودا باب ژی وهک مافی یاسایی هاته ژیندانکرن و مالهکا ئارام هاته تیکدان" (دهوکی، 2008: 15).

دیتنا نوی ل قیره چیرۆکنفییی پیشکیشکری ئەوه کو باب دهیته تاوانبار کرن ب کهشتنی و دهیته زیندان کرن، بهلی دیسان نه شیایه خوه ژ دیتنا جفاکی لابدهت ئەو د فی باریدا مافی کوشتنا ژنی دده ته زهلامی، چونکو د نمونیدا هاتییه کچ نه تاوانباره و ژ ئەنجامی گوتگوتکان بابی له زکر و کوشت. هه ره وهکو ئەگه ر بابەت راست با و کچ تاوانبار با بابی ماف هه بوو بکوژیت، ئانکو پتیریا فان وینه یان بین ئاسایی و کههینه بین جفاکی دهسته هلات تیدا یا زهلامی و ویرهکی تیدا نینه.

چیرۆکنفیس (صبیح محمد حسن) ژی د دوو کورته چیرۆکاندا وینی کچا ژبو شوپشتنا فهیتییی دهیته کوشتن، پیشکیش دکته. ههردوو وینه یان ب جهناقئ کهسی سییی پیشکیش ناکت، بهلی جهناقئ کهسی ئیکیزی په پیره و ناکت، بهلکو کهسی دووی (ته) بکار دینت. د کورته چیرۆکا (دهنگی دوماهی) دا وینهکی دل ئیش و پری ئازار بی کچهکی پیشکیش دکته کو کریارا گوشتنا وی دقه گیرت. ل قیره هندهک رهخهنگر دبیتژن کو زهلام نه شیت ب زمانی ژنی بناخفت و دهر برینی ژ ههست و ئیش و ئازارین وی بکت، نفیسه ریژی د فی وینه یدا خوه نه دانایه جهی وی، بهلکو ههست و سوژین وی ژی وهر دگرت کو ل گهل دناخفت ب ریکا جهناقئ ته.

وینه کچهکه د شهفا ئیکئی یا بویکانییی بو مالبا بی دهیته قه گه راندن و د فی باریدا و د جفاکین بابسالاریدا کوشتنا کچییه بو نه هیلانا فهیتییی، بی کو پسار ل هندی بهیته کرن کا یا گونه هباره یان نه. تشتی گرنگ ل قیری نفیسه ر وینهی ژ گه لهک ئالیانفه پیشکیش دکته و ئەگه ری فی بارئ ئەف کچه تیدا بو ئاسمانی و ژ روژا ته پک بو حاوی هاتییه قه دان

دزفړینت، هر وهکو ژ وئ روژئ وهره ههمی رهگهزئ مئ گونههبار و ههژئ کوشتنئ. هزر دکت بهردهوام دئ باری ژنی ئهقهبت، چونکو د سروشتیدا هاتیه گونههبارکرن. د کورته چیروکیدا هاتیه "ئو گاڤا ئهسمانا تهپک بو حهوايي قهډای هینگی ههمی تشت بدوماهی هاتبون و ئهفا نوکه و سوبههی رویددهت ههمی دوماهین بچویکن بؤ وئ چهندئ، ژ وئ روژئ وهره کس نابیزیت یا حهقه یان چیدبیت یا حهق بیت، چونکو کهتبو تهپکی" حسن، 2005: 56-57). ل قیرئ رهگهزئ مئ ب بی گونهه وینه دکت. دیسان وان هان ددت بؤ خوه نه رازیکرنئ ئهوژئ هر ژ روژا تهپک بؤ هاتیه قهډان، ئانکو وهسا خویا دکت کو ئهف رهگهزه هندی دویا ههمی دهی کاودانیدا ژیت، دهمی دبیزت: "روژا کو ئهسمانا گوئیته ته ههره و دئ ههرا شکستهی و کیم تر بی دقیت ته خو نه رازیکریا دا ههر ژ نوکه چیتر بیت" (حسن، 2005: 58). ئهف وینهکرنه نه کههی و ئاساییه، بهلکو نفیسهه رهگهلهک ویرهکه و ئالیگری ژنییه و وئ گونههبار ناکت و ل دویف دیتنا جفاکی وئ وینه ناکت. ههروهسان نفیسهه ترس و ئازارین کچی وینه دکت و کا چ ههستین ترسی و ئیشان و فهیتیی و نهخوهشیی دناخی ویدا دئازرین. ههردو ههستین ههقدژ نه رازیبوون و خوه رازیکرنئ ژئ وینه دکت، دهمی دبیزتئ: "جارهکی گیولی ته لیدا تو بچی ل ناف چاقین ههمیا بخوری و بیژیی: کی ژ ههوه یی پاقره و چ گونهه ل سهر ملان نینن بلا ئه و بتنی بمینت و بلا وی بتنی گو ل وی دهنگی مهزن ببیت، بهلی تو یا ژ ههمی ئیکا هاتی یهکرن. د لهشی تهدا ههمی تشت تمام ببون تنی دهنگی مهزنی مای دا ههمیا قایل بکهت" (حسن، 2005: 57). ل قیرئ دنگی مهزن، دهنگی کوشتنا وینه.

د جفاکین روژههلاتا نافیندا لهشی ژنی نه ب تنی ناموسا خیزانییه، بهلکو یا عهشیرهت و گوندی ههینییه، لهوما ئهوه کهسین ل حهوشی خرههبووین دگوتن: "ئو دئ هین ب دهستین خو تولا گوندی خو قهکن" (حسن، 2005: 59). لهوماژئ گهلهک جارن ئهگهه دلوقانیا بابی و خیزانی سستی بیخته کریارا کوشتنی، بهلی ب ناچاری دقیا بکن. چیروکنفیس وهسان کچی وینه دکت کو بابی خوه بیگونهه دبیت و بهانهیان بؤ دبیت، دهمی دبیزت: "چاقین وی دگوت: کچا من نه ب منه، ئهز دزانم و ئهز تیدگههم، بهلی یا ژ دهستین مه دههکتهی، ههمی یی ل هیفیا مه" (حسن، 2005: 60).

ل قیرئ ههتا رادهیهکی ویرهکیهک د وینهکرنا حهسهنیدا بؤ ئی کچی ههیه.

ههروهسان حهسهن د کورته چیروکا (بتنی دناف جالهکیدا) فی وینهی دوباره پیشکیش دکهت. دیسان حهسهن وینی کچهکا بن دهست و بی دهستههلات پری ئیش و ئازار کو ب ساخی دهیته بنئاخکرن. ئهف کچه یا پری ترس و سههم ل دهمی چاقهریکرنا چارهنفیسی خوه، کو د کورته چیروکیدا دهیت: "ته دقیا بکهیه هاوار یان دهستین خوه بلند بکهی، بهلی ته ههست پیدکر تو یا د کابویسهکی مهزن دا و هندی بکهیه ههوار دهنگی ته ب سهرناکهقت و ئیدی ئهف لهشه نه ملکی تهیه و تو نهشیی بهرهقانیی ژئ بکهی، بهلکی ههر گاههکی ته حهز دکر بهلا وی زوی ژ خو قهکهی" (حسن، 2011: 57).

د قیریدا چهند گیان شرینه، بهلی دزانت ههمی ههولین بهرهقانیی بی مفانه و چ تشت نهشیی چارهنفیسی وئ ب بگوهورت، لهوما دقیت ب زویترین دهم ژ فی لهشی خلاس بت.

ل گه ل فی چهندئ ههتا پشتی هافیتینه د چالیدا، ههر هیفی دمین کو بهلکی ب فی رهنگی بهیلن و دهلیفهکا خلاسکرنی مابت، بهلی دیسان ئومیدین وئ ب بهرا دکهفن ل گه ل ترسا وئ درندایهتیا رویدانی دهیته وینهکرن 'دهستی خو بلند کره لیقین چالی، چ دیار نهکر، دگه ل خو زانی چ دهلیفهیین رهفی نه ماینه ژ دهرفه دهنگی گولگولهکی ههر نیژیک دبوو، لهشی وئ قورمچی و وهکی وان کرمین خو دکهنه تهپک ههکو ههست ب مهترسیی دکهن، سهری خو کره دناف چرکین خو را، دهنگی تهفر و مهرا جارهکا دی خوشبوووه، جارهکی ههست پیکر تشتهکی مهزن ب ناف مین وئ کهت و ئیدی ئاگهه ژ چ نه ما..."' (حسن، 2011: 58).

دیسان خویا دبت کو وینی ئاسایی جفاکیه یی ب فی رهنگی دفی باریدا سههدهری ل گه ل کچی دهیته کرن. چیروکنفیس (محسن عبدالرحمن) فی وینهی پیشکیش دکهت. د کورته چیروکا (تفریژی) دا نفیسهه وینی ژنا دهیته گوشتن بهلی ل چهی ههسکرن ب ترسی و شهرمی ههفرکیی د چرکا کوشتنیدا خویا دکت. فهگیران ب جهنافی کهسی سییی هاتیه کرن.

د تيکستيدا هاتيه "ب نارامی پرچا خو یا دريژ فهدا، بیدهنگ ل بهرانبه خو کره کیل و دچاگاندا لجهی ترس و شهرمی و داخوایا دلوقانی و لیورینی، هه فرکیه کی هیل و شینوارین خو ل دیمی دکیشان. جوتک گولین لدوف ئیک سینگی وئ سمت، گرئیل بوو تاكو لپشت تهراشی لهشی رويس راوهستیایی.. (عبدالرحمن، 2006: 65).

ل فیرئ پیچوانه ی رویدانی ده می د جفاکیدا رویدت ئەف که چه ویره کی و چافنه ترسیی خویا دکت. چونکو ئەفه پیچه وانه ی وینی ئاسایی جفاکیه، بیگومان ب مه رم نفیسه ری وینه کریه و خویا دبت وکو که سه کی پشته قانی ژنی و نه یه کسانیا هه لسوکه و تا جفاکی د فی بیافیدا ل گه ل ژنی و زهلامی، ده می هه مان خه له تیی دکن، به لی چاره نفیس گه له ک جودایه. ده می ژن ده هه من پیس بت دهر ئەنجام کوشتنه، به لی بو زهلامی گه له ک ئاساییه.

نفیسه ر وینی ژنا به یز هه تا ل دمئ کوشتنی دازی پیشکیش دکه ت، کو ئەو رکمانی و لیقه نه بوون به رده وام دبت، ئەف وینی ل خواری فی چه ندی خویا دکت

"له ندادف راوهستیا و هیش برینا وئ یا گه رم خوینا قورمز دهه لاقیت سه ری خو بادا.. هویر لی نیری: ئافرین زهلام! قیابا فان گوللا سینگی ته سمت با، به س کا.. حاکمی عادل!؟

-بوچی...؟

-من.. نه بابی مه بمن داکن، به س تو ل چ دگه ری، ئەز فروتم.. به لی ته هه فزینا خو هه لبزارت، یان یین دی نه خویشکین برانه؟ باب دفروشیته و میتر سه ر به ردای بکه ت و برا دکوژیت و جفاک چه پلا بو لیدده ت، ژن.. ژنه، هندی زهلام زهلامینی یا خو ژ ده ست نه ده ت، تف، تف، تف. ت. ف. زهدهه" (عبدالرحمن، 2006: 65-66).

بیگومان د فی وینهیدا ئەگه ری ریبا خرابا ژنی گرتی دیار دبت. د چیرۆکیدا ئەف ژنه ل گه ل که سه کی دهر دکه فت و ئەو که سه هه قالی خوهری داخواز دکت، ده می دگه ت، دبیت ئەو ژنه خو شکا و بیه، ئیکسه ر وئ دکوژت، هه رچه نه ده ئەو ب خوهری بو هه مان کریار چوویه ویرئ. ل فیرئ ره خنه گرتنه کا دژوار ئاراسته ی فی هه فزینا سه ره ده ریکنی ل گه ل ژن و زهلامی د جفاکیدا.

(فازل عومه ر) د کورته چیرۆکا (ده ما بیژن دبه گوپال) ب رهنگه ک هونه ری وینی ژنه کا بیژن یا ب تنی دژیت و پری چه ز و ئەقینی و ئارازو به لی دکپکرینه پیشکیش دکه ت. دبت د جفاکیدا گه له ک جارن بیژن دمینت نه شویکری، چونکو ل جهی هندی که سه ک هه فزینی ل گه ل بیژنه کی گریدت، دئ ل گه ل که سه کی گریدت. که واته گه له ک جارن بیژن دمینت و چه زین و یین سکی دمین کپکری. د هه مان ده ما دبیته جهی ته ما عیا زهلامین ده ور به ر.

عومه ر وینی (مه هور) ا بیژن یا ژ تنیاتی بیزار بووی و هه ر ده م ل خه ون روژکاندا و فه ژیاندا بیره اتنن هه فزینا دژیت بو خوانده قانی پیشکیش دکه ت. (چرکو) که سه که هه رده م ل دور په نه جه را وئ دزقوت و چه زین ئەقینداری بو وئ هه نه. هه تا روژه کی مه هور ده ری بو فه دکت، به لی د جفاکیدا نا بت ژن ده ستی شخه ربه ت د ده ربینا چه ز و ئاره زوین خوه دا. ده می چرکوی چ هه لویست وه نه گرتین، مه هور هه ولدت، د کورته چیرۆکیدا هاتیه "ئز هیشتا باوه رناکم تو هنده شه رمین بی!

-ئز شه رمین نینم کچی ... تودی کهنگی تی گه هی کو من تو گه له ک ده فی ی؟! - ما ئەقیندار پشتا خوه دده نه دلدارا خوه یان به ری خوه دده نی؟

بی دهنگی یا چرکوی مه هور پتر ئاره اند... و پشتی بی هیفی بوویه فه و پرسیارا نه هیته کرن، ژ ده فی دهر که فت: - ما تو نه میری چرکو! وکه نی" (عه مه ر، 2002: 27).

ئەف ده ربینه داخوازه کا تاییه ته مه هور دکت کو نا بت ژن وئ ویره کی بدده خوه. دیسان ئیشاندا زهلامییه، چونکو گو مانکر نه ل زهلامینیا وئ، له وما "که نی یا وئ وه کی زهنگی که فته مه ژی بی وئ و ب دو چافین هوقانه لی زقری و له په ک دانا سه ر ده فی وئ و په نجین ده ستی دی قرا وئ هه رشانده سه ری، ده ما دکوشت بین فه دان له سه ر که له خی وئ دکر و پاشی راکیشا سه ر دهره کی.. (عه مه ر، 2002: 27).

ده ره نه جمامی ویره کیا مه هور ی د ده ربینا چه ز و ئاره زوین خوه یین سکی و گو مانکر ل زهلامینیا چرکوی کوشتنا وئ بوویه. هه ر چه نه عمه ر وینی ژنه کا بیژن یا به یز و ویره ک کو نه وینه کی ئاساییه، به لی ژ ئالییه کی دیقه دیسان وینی جفاکی ئەوه کو ژنا ب فی رهنگی ئەوا ل دویف چه زین خوه دگه رت و زیده گافیی ل سه ر نیراتییا زهلام دکت ده یته کوشتن.

ژ فې چهندي بؤ مه خويا دبت كو گهلهك نفيسهران وينې ژنا بيهيژ و بيدهستههلات و بن دهست يا دهيتهكوشتن پيشكيش دكته، ژارو دهوكي ژ هميان پتر. پتر يا جارن ئەف وينه ناسايي و نمطي بوويه. هه رچهنده وينه كرنا بابه تين ب فې رهنگي بهلگهيه ل سهر پشته قانيا نفيسهري بؤ ژني، بهلي كيم جارن ئاماژه يين رهخنه گرتني و وي پشته قانييي د تيكتستيدا خويانه، ئانكو پتر يا جارن ب تنج وينه كرنا كريارييه.

3-5 وينې ژنا بي هيژ و يا خوه دكوژت/ دسوژت

ئيك ژ وينه يين ژنيين به لاف و ناسيار دناف چكايدا وينې ژنا بي هيژ و بي دهستههلات يا خوه دكوژته ژ بهر ئەهگه رين جودا. ئەف وينه يه دناف كورته چيروكيزيدا هاتيه كو هندهك چيروكنفيسان ب شيوه يين جودا و ب جهنافي كهسي سيي (وي) ئەف ژنه يان كچه وينه كرية.

چيروكنفيس (محسن عبدالرحمن) د كورته چيروكا (كفن) دا وينې كچهكا بي دهستههلات و خوه د سوژت پيشكيش دكته، چونكو دهيته دان ب سهر ههوي بؤ كهسهكي خودان شهش زاروك ژبهركو برايي وي ژنهك رهقاندويه. ئەف وينه گهلهك ناسايي و كههيه ل دهف مه، چونكو گهلهك جارن د ناف چكاكي مهدا رويددهت، ژبه ريكار په روه رده يا كچي كو وهسا دميشكي ويدا دهيته چاندن گهلهك تشت شهرم و فههيتينه و دهر باره ي چاره نفيسي وي بريار يا ديبابانه، دكهفته مملاني و ناكوكيان دنافه را فان هه مي تشتان و تشتي وي دفتت و نازاديا برياري و گهلهك جارن نه شيت دهنگي خوه بلند بكته. د فې وينه يدا تشتي جودا نفيسه ر دهنگي ناخي وي دگه هينت و ديار دكته كو ئەفا ئەو ب بي دهنگي قه بولدكته ئەوي دكته بزن، ده مي دهيت: "تو بزني ل بهر دهرازينكا هوزه كيي و ئەف شهقه دي هيه سهرژيكرن و سوبه هي كه فلكرن" (عبدالرحمن، 2008: 24).

د وينه يدا نفيسه ر بؤ كچان خويا دكته كو ريكا هه ي پي خوه بپاريزت و نازاديا برياري ل دور ژيان و چاره نفيسي وي د دهستي ويدايه، ئەوژي ب ريكا گه هاندنا دهنگي د ناخي وي ب خوه دا. ده مي ئەف كچه ل بهر خوديكي دراوه ستيا و ل گه ل ناخي خوه دپه يفت و دبيژتي: "رييه كي بؤ من بيينه؟ - ب ساناهي يه.

چ؟ و گه شاتيا چريسكه كا هيفي د چااندا برسقي.

-بيژه نهء" (عبدالرحمن، 2008: 25).

كهواته دناخي خوه دا ريكا نه رازيبوون دزانت كو ب تني گه هاندنا دهنگي خوه يه و گوتنا په يقا نه، بهلي هشي وي ئەو ويره كي نينه و باوهري ب خوه نينه، ژبه ر ئەو وينې ل سهر دهيته په روه رده كرن كو كچي نابت بيژت نه، له وما به رسقا خوه ددهت و دبيژت: "ما هزرا چ بكه م، ني ئەفه يي كه يه تهنه كا گلشني! و ب ههردوو دهستان ل سهر ي خودا،..." (عبدالرحمن، 2008: 25).

ل قيره مه ره ما وي ژ تهنه كا گلشني سهر ي وينه كو وه سان يي هاتيه پر كرن هه رده م بن دهست و بي دهنگ بت. نفيسه ر ل گه ل پيشكيش كرنا فې وينه يي ناقهويه يي وي بي ياخي و نه رازيبووني، بهلي ل داويي جارها دي چيروكي ب وينې كه هي و ناسايي ب داوي دثنت كو تاكه ريك بؤ خوه نه رازيكرن و ره دكرنا بنده ستييي و دهر بريني ژ نازاديا خوه خوه كوشتن/ خوه سوتنه، كو داوي وينه د تيكتستيدا دهيت: "ده مي قيري يا نازاديا گياني ژ بياقي كوله يا له شي دهر كه فت و گوري يا سور د په نجه را گه رمافي را دبوو كورها ئاسنگه ريي، په ردين گوهان سمتن" عبدالرحمن، 2008: 26).

نفيسه ر (عبدالرحمن بامه رني) د كورته چيروكا (مايتيكرن) دا هه مان وينه يي كچا بن دهست و بي هيژ و كه سايه تي ب جهنافي كهسي سيي و ب ته كنكه كا هونه ري كو سيناريو يين جودا بكار ئيناينه. ب ريكا ميئا فكشي د دو شكاندا ب دو ره نظين جودا دادر دت. هه ر شككك ذ دو سيناريو يان ئيكده يت. ئانكو د شككا دويدا دوباره ضيروكي ب ره نطه ك دي ئيشكيش دكت، بهلي مخابن ده رته نجام هه ر خوه سوتنا كضييه.

ده مي باب ريكي لي دگرت كو بگه هيه ئەو كهسي هه لبژارتي و ئەفيندارا وي، به ر هف سهر شو يي دجت و دولكي گازي ب سهر ي خوه دا دكت و ژيانا خوه ب داوي دثنت. د كورته چيروكي دا هاتيه "دولكي گازي ب سهر ي خوه دا كر و به ري بابي وي قيرا بگه هيت و سوزي بده تي، كو وي و ئەوي وي بجيت بگه هينته ئيك دو كيل ژ بن دهروكي سهر شو يي دهر كه فت و قزيين ده يكي و شكاندا دهر گه هي، نه شيبان ژياني بده ته كچا بوويه ره ژي" (بامه رني، 2019، ل 109).

بامهرنی وینه‌کی ره‌شبین پیشکیش دکه‌ت، دبت د هه‌می بیافاندا جفاک به‌ری وئ دده‌ته خوه کوشتنی، چونکو وینه‌ی فی کچی د جفاکیدا ژبه‌ر نه‌گه‌رین جودا رویدده‌ت، له‌وما بامهرنی وه‌سا وینه‌ دکه‌ت کو نه‌گه‌ر سیناریو هاته‌گوه‌ورین نه‌ف کچه‌گه‌شته خوشتقیی خوه و خیزان پیکینان دیسان ژ نه‌نجامی مایتیکرینن ده‌بیابان داویا وئ خوه سوتنه، کو د کورته چیرۆکیدا هاتیه "وئ خو د سه‌رشویغه ناسی کر و ئیکه‌م تشتی ده‌ستی خو هافیتی، دولکی گازی بو.. فیجاری قیژین ده‌یکا وئ و رازیبونا بابی وئ نه‌شیان هیفا ژیانه‌کا خوش و ناینده‌کی گه‌ش بده‌تی. بو جارا دوی مرنا وئ هاته‌راگه‌هاندن!" (بامهرنی، 2019: 110).

دیاره وینه‌ی فی چیرۆکی یئ ناسایی و که‌هیی جفاکیه، کو ژ نه‌نجامی فشارا ده‌رونیا ل سه‌ر ژنی و نه‌و ئیشانا له‌شی و ده‌رونیا ژ نه‌نجامین ئاریشه‌یین جفاکی و ژ نه‌نجامی په‌وه‌رده‌یا کو که‌سایه‌تییه‌کا بی هیژ و بن ده‌ست و بی بریار دده‌تی، ل ده‌می فشارا زیده ل جهی هه‌لبزارتا چاره‌سه‌ریین لوژیکی ژن وه‌کو ده‌ربرین ژ نه‌رازیبونا خوه ژیان خوه ب داوی دئینت.

هه‌روه‌سان چیرۆکنقیس (اسماعیل سلیمان هاجانی) د کورته چیرۆکا (سه‌ما مرنی) دا وینه‌ی قوتابییه‌کا زانکویی کو که‌تییه د باره‌کی وه‌ساندا دقت داوی ب ژیان خوه بینت، کو د شه‌فه‌کیدا هه‌ولده‌ت خوه باقیژته به‌ر سه‌یارره‌یا فه‌گیری "ژبنی پیا هوار کر (بمکوژه قوره‌سه‌ر له‌م شه‌وه بو خوت چاکیک بکه، ئیستا نه‌ پولیس هه‌یه و نه‌ کامیرا، تو خوا بمکوژه قوربانتم بم، بو خاتری خوا نه‌جاتم بکه. کائینیکی فشه‌یه، نه‌م ژیان به‌ی زاره‌وه زیادم)" (هاجانی، 2010: 70).

گه‌له‌ک جارن ده‌می کچ دکه‌قیته دئاریشه‌یه‌کا مه‌زند ژ به‌ر دابونه‌ریتان و خیزانی و جفاکی دزانت که‌س پشته‌فان و به‌رگیری ژنی ناکه‌ت، ب تایبه‌ت ده‌می بابه‌ت گری‌دای ناموس‌ی بت، چونکو فه‌یتییا خیزانی گری‌دای له‌شی ژنییه، دزانت دی هیته‌کوشتن، له‌وما نه‌و ب خوه ژیان خوه ب داوی دئینت. هاجانی وه‌کو ئامازه و وینه‌کرنه‌کا هیمایی بو وان هه‌می که‌سین ژ به‌ر بابه‌تی شه‌ره‌فی داخواری ژ وئ کچی دکت پیکه‌ بچه‌ سه‌ری گری مرنی و خوه پیکه‌ بکوژن، د چیرۆکیدا نه‌ف وینه‌یه هاتیه: "دگه‌ل فان گوتنا و سه‌لیقا مرنی و ریغه‌چوونا ل دوویف مریان گه‌هسته سه‌ری گری مرنی، هند دیژنی گری شه‌ره‌فی پشتی بلندکرنا پیکي ئیکي و لئینا ئیکي ژ سه‌ما مرنی سه‌ماکه‌رین شه‌ره‌فی رابوون و قه‌ستا سه‌مایئ کرن، نه‌اری، فه‌ق، نه‌فین، شامو، و ب سه‌دان که‌س ژ جومک و نه‌الین دورا گری رابوون و قه‌ستا تقوسین مرنا شه‌ره‌فی کرن" (هاجانی، 2010: 71-72).

4-5 وینه‌ی ژنا چه‌وساندی و بی ماف د پرسین کومه‌لایه‌تیدا

ب راستی نه‌ف هه‌می جوړین وینه‌یین مه‌ل سه‌ری باسکرین بن ده‌ستی و چه‌وساندنا ژنی د جفاکیدا خویا دکه‌ت. به‌لی دبت ل قیژی نه‌م روناھیی بیخه‌ سه‌ر هنده‌ک وینه‌یین د کورته‌چیرۆکاندا هاتین، کو گری‌دای هنده‌ک بارین کومه‌لایه‌تیین تایبه‌تن. ل قیژی سی نمونه ل به‌رچاقین مه‌که‌تییه.

هاجانی د کورته چیرۆکا (شه‌مامی بووکی) دا وینه‌ی کچه‌کا بنده‌ست و بی ماف پیشکیش دکه‌ت، به‌لی نه‌ف وینه‌یه ژ میژوویه‌کا که‌قنه. ئانکو وینه‌ی کچه‌کا کورد یا به‌ری چه‌ند سالان کو ئیدی نه‌ف وینه‌یه د ناف جفاکیدا نه‌مایه ب جه‌ناقی که‌سی سییی پیشکیش دکه‌ت. وینه‌ی کچییه یئ کو ده‌می بو جارا ئیکي دکه‌قته ژفانی خوه کو دبیت دوازه‌ سه‌یزده سالی بیت، دقیا بده‌نه شوی. نه‌ف چه‌نده رویدده‌ت بی پرسا وئ به‌یته‌کرن کا دقت یان نه‌؟ بیی بزانت نه‌و که‌سه کییه و چه‌وانه، هه‌تا ل شه‌فا بویکانییی دبیت. دقئ نموونیدا خویا دبت کا چه‌وان نه‌ف کچه‌ هه‌ولده‌ت بزانت کا زاڤا چه‌واند "مه‌تی تو ب خودی کی زاڤا گه‌نجه یان پیره و نه‌شله؟ و په‌یقا داویی گه‌له‌ک ب شه‌رم ژناف لیقین من ده‌رکه‌ت. دیلا کچا دیلی کولمه‌ک ل قولنجا من دا، و کره قیژی تو کوری سه‌ری وی بی بی نه‌سل و فه‌سلئ.. ما نه‌ف گوتن یئ ژن و حورمه‌تانه‌؟!.." (هاجانی، 2010: 21).

هه‌ر چه‌نده هاجانی ل قیژی وینه‌ی کچا بن ده‌ست و بی بریار دژیانیدا دکیشت، به‌لی ل گه‌ل هنده‌ک دابونه‌ریتان کو ئیدی نامایه‌ دکیومینت دکه‌ت.

موحسن عه‌بدولره‌حمان د کورته چیرۆکا (هه‌وی) دا دباره‌کی دیدا و فی جاری یئ به‌رده‌وام د جفاکیدا وینه‌ی بن ده‌ستییا ژنی دکیشیت. نه‌وژی ب جه‌ناقی که‌سی سییی وینه‌ ده‌یته فه‌گیران. عه‌بدله‌رحمان وینه‌ی ژنا بن ده‌ست یا بیی دلئ خوه شوی بکه‌سه‌کی کری، چونکو باب وئ ب یئ وئ دقت رازی نه‌ بوو. نه‌ف ژنه ژ زاروکان بی به‌هره، چونکو نه‌زوکی

ههیه و ل دویف ئاخفتن و گهفین خهسیی داخوای ژ ههژینی خوه دکهت ژنهکا دی بو خوه بینت، ئهوژی رازی دبت، بهلی بشتی هینگی ل وی دهیته گوهورین و ههتا وی دقوتت ژی.

د تیکستیدا وینی پینچهوانهیی فی ژنا بن دهست دناخی ویدا ههزین ئازادیی د ئازرن، ئهوژی دهمی ل بهر خودیکی دراوهستت ناخی وی خوه نهرازی دکهت و داخوای ئازادیی دکهت، ژ بهرکو ههست دکهت مافی وی هاتییه خوارن، دهمی دبیزت: "ئهگهر نهزوی ژ ته با، دا ئه و ویرهکی و زهلامینی ته ههبت بیژی، هه ره بو خو شوی بکه؟! (عبدالرحمن، 2008: 53).

ل قیری وینهکی دی دهیته ئازاندن، ئهوژی دهمی ئاریشهیا نهبوونا زاروکان ژ زهلامی بت و ژنی چ ئاریشه نهبن، ههردم مافی وی خوارییه، چونکو شهرمه ژ بهر خیزانی و دابونه ریتان داخوای جودابوونی بکهت ژ بهر ههزا وی بو دایکبوونی. بهلی ههردم مافی زهلامییه داخوای ئینانا ژنهکا دی بکهت دا زاروک ههبن. ئهف ژنا د فی کورته چیرعکیدا ههست ب نه دادیی دکهت، لهوما د ناخی خودا دبیزت: "دی خو دهمه بهردان" (عبدالرحمن، 2008: 54).

ئازاندنا فی وینهی یی نه کههی و ئاسایی د جفاکیدا خویا دکهت کو چیروکنقیس پشتهقانی ژنی و پرسین وینه. بهلی ل داویی دیسان نقیسهر دزقرته وینهی کههی یی ژنی و وی دئیکته بن بارئ دابونه ریتان و شهرم و فههیتیا بهردانی، ئانکو وینی (تمطی) یی ژنی د جفاکیدا ب سهردئیکته، دهمی ل داویا چیروکی دنگی دایکی دناخی ژیندا بلند دبیت "دنگی دایکا وی دگوهاندا دنگهفهدا، کچا من، د جفاکی مه دا ژنک یا چهنگ شکهستی یه، چونو هیستری ب بارقه د کونا دهرزیکری را بسانهیتره، ژ شویکرنا ژنا بهردای، ل مالا خو بی، چیتره بییه خداما ژن براین!!" (عبدالرحمن، 2008: 54).

کورته چیروکا (ئهز وی ناکهم) وینی ژنهکا کرستیان یا خه مگین و د ژیانهکا نهخوهشدا کو ژبهر سیمایی خرابین ههژینی ههست دکهت یا د دوزهخیدا دژیت و ل گهل فی هه مییی نهشیت ژیانا خوه بگوهوژت و خوه بدهت بهردان. دیاره ب تنی ب دوو ریکان دهرهتا جودابوونی ههیه، ئهوژی دیار دبت دهمی مهتران دبیزتی "ما ئیشهکا پیسا فهگر ل وه ههیه. ما ته ئان وی زناکریه و لسهر وه هاتییه دوپات کرن!!" (دهوکی، 2008: 64).

دیاره ب تنی د قان بارین زهحهتا جودا بت، هه ره چهنده ههتا وی رادی ژ ژیان ل گهل وی بیزاره، ههزا خوه کوشتن و ژههردان وی دکهت. کهواته ل قیری ژنهکا چهوساندی و بن دهست یا کو بی بریار، دهیته وینهکرن. ئهف ژنه، کرنا زنایی رهد دکهت، چونکو دهرئه نجامین وی دزانت، کوشتنا وینه، دهمی دبیزت: "بهلی سو بههی تولازهک بکهفیه تورا من و لسهر مه دوپات بوو، ئهفه من مالا وی خراب کر و سهری باب و براین خو شوکر و ئهز ژی یان دی ئیمه کهشتن یان دی ئیمه نیاسن وهک دههمن پیس دناف جفاکی دا" (دهوکی، 2008: 64-65).

ژبهر فی چهندی نهچاره روژین خوه بسوژت، ل هیقییا نهخوهشییهکا فهگر ههژینی وی بگرت دا بشیت ژنی جودابت. دقان نمونهیین مه ئامازه بی دای ل گهل هندی کو پتر وینهی کههینه دناف جفاکیدا، بهلی بیگومان چیروکنقیس وهکو پشتهقانی ژنی خویا دکهت.

5-5 وینی ژنا خوهراگر و خودان کهسایهتی

د گهلهک بیافین ژیانیدا د جفاکیدا نمونهیین ژنین خوهراگر و خودان کهسایهتی دهیته دیتن. د چهند کورته چیروکاندا وینی قان جوړین ژنان ب جهنایی کهسی سییی (وی) پیشکیشکرینه، وهکو عارف حیو د کورته چیروکا (دل بهرا شههیدهکی) دا، ژارو دهوکی د کورته چیروکی (مهراجانی) و (بویکا ئه نفال) دا، کاهین کانی د (ههلات) دا، حسن ابراهیم د (ئیشی چن) یدا و عصت محمد بدل د (خوهراگرتن) دا.

بو نمونه د کورته چیروکا (ئیشی چن) دا ئیبراهیم وینی خوراگریا ژنا کهسهکی ل ئه نفالان بهرزهبووی دهمی توشی ئیزعاجا خودانی کاری دبت، پیشکیش دکهت. ئهف چیروکه ل 1992ی هاتییه نقیسین، دهمی بارئ ئابوریی خه لکی خراب، وینی ژنهکا جوان و بهرکهتی، بهلی ب تنی ل گهل زاروکهکی و کاردکت دا خوه و وی خودانکت. نقیسهر ل گهل هندی هاژاریا وی وینه دکت، خو راگریا ویژی وینه دکت. ئهف ژنه ژبهر جوانیا خوه توشی دهستدریژی بهریخودان و گوئتی دبت. بهلی ئه و خوهراگر بهرانبهر دراوهستت و دبیزتی: "ههکه یین وهکی ته من بکه نه مروف، من ئه و مروقایهتی نهفیت.. جارهکا دی ههفرکیا روژی کرن و بهرهف کوما مروقان چون..." (ابراهیم، 2000: 93).

ل ڦیره ئەف ژنه پشتمی دورینا گهنمی، ئیشیین گهنمی ڦیددت دا خوه و کورئ خوه پی خودان دکت. ئەو کارکرنی دهلبژژت ل جهی بکهڤیته داڤین خودانی کاری.

د کورته چیرۆکا (خوهپاگرتن) ژیدا ژنا خوهپاگرتن هاتیته وینهکرن. ل ڦیرئ کچهکا ئازا و جوان توشی گهڤان دبت ژ ئالییی کهسهکی خودان دهستههلات کو د چیرۆکییدا هاتیته "ئەو مروڤا ههردەم ل خوه دنیزا وهکو فریشتهیهکا بی گهنه و خودان باوهرییهکا پاک و بژوون د کهساتییهکا ب هیز و مروڤهکا خوهسەر د هەر بریارهکا خوهده ههموو دهما دایک و بابین وئ باوهرییهکا بی سینۆر پی ههبوو و ههموو شیان تهرخان دکرن بپته خودانا ڤی کهساتییا بی وینه" (بهدهل، 2006: 16-17).

دهمی کهسهکی خودان دهستههلات سهردهانا قوتابخانهیا وئ دکت و جوانی و نازکییا وئ دببنت داخوایئ ژ ریفه بهری دکت وئ بهنیرته بارهگایی وی بو مههمهکا نه پاقر "هزر دکر ههکه ر ب دوو ڤی داخوایا -نه زهلال ژی ددیت- نه چیت دئ سهری وئ کهفت بهر ئاریشهیان..." (بهدهل، 2006: 17).

ژ بهر ڤی ترسی بریاری ددهت ل دویف وئ داخوایئ بچت، بهلی گهلهک ب ترس و گومان ههتا دگههته نیزیکی دهری بارهگای، ل ڦیره نفیسهه ر خوهپاگریا وئ وینه دکت و هیڤی داییی و نههیلایه ل گهل ترسی بکهڤته بن فشاری و بهرهف ریکا خهلات بچت. د چرکریا داویندا بریاری ددت ژ دههگههی بارهگای دویر بکهڤت.

دبت دیتنا نفیسهه رین گهنج بو ژنی جودابت، کاهین کانی د (ههلات) دا ژبلی خوهپاگریی وینهکی مروڤایهتی بی ژنی پیشکیش دکت. رادبت ب وینهکرنا مملانییا دناڤههرا خیر و شهردا/ ههلات و دوژمنی ب رهنهگهک هیمایی پیشکیش دکت، کو چهکی ئەڤینداریی بهرانبهه دوژمنی بکار دئینت.

"ئیکه گوله یا د چهتهیان وهرکری، دهستمالهک بوو ب رهنگی ههژژیکرنی هاتبوو نهخشاندن و تیدا نفیساندبوو 'نازادی ههتا ههتایی' (کانی، 2016: 7).

ئاماره بو ژ دهسدانا ههمی تشتی ژپهخههت نازادی و ئارامیی، ئەو دهستمالا خوشتڤی وئ بوو وهکو گوله د وان وهرکری.

بهلی دوژمن د چهکی ڤیانی ناگههت و بهردهوام دبت، لهوما ههلات نهچار دبت گولهکا دی د وان وهرکت، ڤی جاری گوله "ژ چهند گولین رهنهگاورهنگ پیک هاتبوون' کهسک، سپی، زهر، سور' و ههه رهنهگهکی دههبرینی ژ ئەڤینی و ئارامیی دکت" (کانی، 2016: 8).

بهلی دیسان ئەو چهندهژی بی مفا بوو، ل داوییی نامهکا پر بها یا ئەو دهههکه ل دهف بکهته گوله و بهردهت دوژمنی کو ل سهه نفیسیبوو "بو ههموو مروڤان" (کانی، 2016: 10).

ڤان نفیسهه ران باسی ژنی کرینه، نهکو خوهدانایه جهی وئ، چونکو جهناڤی کهسی سیی بو ڤهگیرانی پهیرهوکریه. وینی وئ ژنییه یا دشیت خوه ل بهر ههولین سهردابرنی بگرت و خوه راگرت. سیمایین بهرگیریکرنی ژ ژنی تیدا ههنه. بهلی وینی نهکههی ئەوه بی کاهینی کانی دایه ژنی چونکو رولهکی مروڤایهتی و بهیژ داییی، ئەوژی بهرسینگ گرتنا دوژمنی ب ئەڤینی و مروڤایهتی، ئانکو ب رادهیهکا بلند باوهری ب ژنی ئیانیه و ئەڤ وینی نهکههی ئەم گهلهک د جفاکیدا نابین.

5-6 وینی ژنا بهیژ و خودان بریارو یا ل دویف ههژین خوه دچت

ژمارهیهکا نفیسهه ران و ههه ئیکی ب رهنهگهکی وینی ژنا بهیژ و خودان بریار کیشایه. بو نمونه (سهبیح محمهه دهسن) د دوو تیکستاندا ئەڤ چهنده ئەنجامدایه. د کورته چیرۆکا (خولیا بیرهاتنا) دا وینی ژنا بریارا بدوماهیکیانانا ژيانا خوه یا ههڤژینییی ددهت، هههچهنده بریارهکا ئاسایی نینه، بهلکو گهلهک زهحمهته، بهلی دهمی دببنت ئیدی کهیفخوهشی نهما و ژیان ناچیته سهری، بریارا بهردانی ددهت. گهلهک جارن ههبوونا زارۆکان ریکی ل بهر ژنی دگرت ڤی بریاری ددهت، ل ڤیرئ کورپیژی بو ههڤژینی دهیلت (حسن، 2011، 92-97).

ههروهسا سهبیح د کورته چیرۆکا (شههمین) دا وینی کچا ب چ رهنگان قایل نابت بیی دلئ خوه شوی بکهت (محمد، 2001: 45-48).

چیرۆکنڤیس (یونس ئەحمهه) د کورته چیرۆکا (بازم بوزدم) دا ب شیوازهکی فهلسهفی وینی لالهیی کو ژنهکا بهیژ یا بی شهرم و فهیتی و ب ویرهکی دههبرینی ژ ههستین خوه دکت و ههولدهت ههژین خوه تیر بکت دکیشت. ئەڤ ژنه باوهری ب زانستی ههیه و نیازا خواندنا کومپیوتهری ههیه.

د تیکستیدا دهیت

"من نیازه کومپیوته ری بخوینم.

-کومپیوتهر؟

-و نه ز ل هیثیج مه بچمه ژ دهرقه.

-بو کیرئ؟

نه مریکا.

-ب ئیکجاری؟

-کومپیوتهر پاشه روژه" (ئه حمده، 2011: 8-9).

ئهف ژنه داخوازا گوهورپنی دکت کو شورده شهک په یدابیت و مروّف بهیته گوهورین.

"من دقتین شورده شهک دعهقلی مه دا په یدا بیت، شورده شهکا هه می رهیت رزی هه لکیشیتن و عهقلی ژ خهوا کویر هشیار که تن" (ئه حمده، 2011: 24).

بهلی جفاک و دابونه ریت ریکی نه دهنه ژنه کا ب فی رنگی نازاد و ویرهک و بهیز و ل دویف هه زین خوه دگه رت، ب رهنه کئ هیمایی فهگپر ب خه نجه رکا که فنا باپیری خوه لاله یی سه رژیندکته، د تیکستیدا هاتیه "ئه فه میراتی باپیری منه، ل گه لیج مزیرکا سه ربازه کئ ئنگلیزی پی هنجی بو، بو میراتی بابی من، دهیکا من پی کوشت، بو میراتی من و نوکه من ژ مرئی راکر دا ته پی فه کوژم" (ئه حمده، 2011: 40).

ژ نمونه یی روون دبت، کو ئه و خنجه را د میژوویندا میرانی پی دهاته کرن، د نوکه دا ژن پی دهیته سه رژیکرن. که فئاتیا وی دبت ئاماژت بؤ دابونه ریتان بین ژنه کا ب فی رنگی رهد دکهن.

فهگپر و هسا وینه یی کوشتن لاله یی دکیشیت کو خنجه ره دهستی وی ل سه ر ستویی لاله یی دئینت و دبت و دکوژت نه ئه و و د شکه فنیقه، ئانکو پاشقه مان و دابونه ریتن وی دکوژن.

"خنجه ری دهستیت من کیشان سه ر دهماریت گه رده نی، خه نجه ری دهستی من ئینا و بر، ئینا و بر، و خوین فه رده ست" (ئه حمده، 2011: 41).

نفیسه ر ل فیری بؤ مه دیار دکته کو هه بوونا کچا ب فی رنگی جهی خوه دناف چفاکیدا نینه و ژ نه جامی جفاکی نه ره و شه نییر و دابه نه ریتین که فن ئه ف کچه ژناف دچیت.

5-7 وینئ ژنا بی وهفا، خائین

چیروکنفیس ژارو دهوکی گه لهک وینه یین جفاکیین ژنی د تیکستین خوه دا نازراندینه. د دوو کورته چیروکاندا وینئ ژنا خائین دکیشیت. چیروکا ئیکی (شاهای چاخی) یه کو وینئ ژنا خیانه تی ل هه ژینئ خوه دکت پیشکیش دکته، بهلی ل گه ل دانا بهانه یان بؤ خیانه تا وی. ئه ف ژنه گه لهکا جوان و بهرکه تیه و ب بریارا دهیبابان ژیا نا هه ژینیی پیکدئینت ل گه ل که سه کی هپج په یوه ندی ل گه ل نه ی کو "بی هه ر چ دان و ستاندن، بریاره کا تونده و و خیله کی، کربونه بیک" (دهوکی، 2008: 32).

وینه ژنه کا گه لهک جوان کو خه ونا هه می گه نجین گونديه، یا که تیه دهستین که سه کی نه ب تنی کریت، به لکو خراب و دویر ژ هه می هه ست و سوژان پیشکیش دکته "حه یفا ژنا باش و بکه فیه ده ست و دافین زه لامی خراب، روژا بویه رزقی وی و هه تا سی زاروک ژی هه یین. دو گو تنیت دل فه که ر ژی گولی نه بووینه ژبلی هندئ کچا ماکه ری کا تو و چئلا زه ر چ ل شیقی هات، یه ک شه ف سنگی وی نه کریه چه روان کو بیهنا نیراتی ژی بیه شیت" (دهوکی، 2008: 32). ل فیری وینئ ژنا ژ هه ر ئاخفتنه کا خوه ش و هه فژینه کی باش و هه ست و سوژین ئه فینیی بی بهر، پیشکیش دکته. ئه ف ژنه دزانت کو شفانی گوندی لی عاشقه، هیدی هیدی لیک نیزیک دبن هه تا دکه فیت د عشقا ویدا و دکه فیه دخیانه تیدا "... درهنه گه شه فا د به شتا سنگی شفانی خودا دیلانا عه شقه کا بی ماندی بوون دگیرا. هه ر تشتی ژن هه س پی بکه ت چه ک و هیزین وینه، بو دکه نه دیاری" (دهوکی، 2008: 35).

که واته دهوکی ب ویره کی وینئ ژنه کا خیانه تی دکته دکیشیت و بهانه یان بؤ دبینت. بهلی دیسان ل داویین ئاماژی دکته وینه یی که هیین جفاکی بی چاره نفیسی فی ژنی "... بؤ شاهای چاخی خو و چ هزر بؤ پاشه روژی نه کرن" (دهوکی، 2008: 35).

د کورته چيروکا (د گهرما بازارې زهليخايې دا) نافشکې ب جهناښې کهسې ئيکې وينې ژنا فيلباز دکيشت. نافشکې سيناريو يوه کا خودان تهښه کي بهيز بؤ وينه کرنا ژنا فيلباز بکار دئینت. ئەف ژنه گه له ک ب ساناهې نيشا وي زهلامې نه وي شهرتاني ل گه ل کري کو فيلباز بيان دفروشت، ددهت کو چهوان دشيت ههڅزيني خوه ب سهردا ببت کو نه شيت گوماني ژي ببت، دهمې بؤ ههڅزيني خوه باسي کريارا خوه ل گه ل زهلامې دکهت "من ب کراسې پشیکه ک نفستي خوه خه ملاند و ب لفين و زمانه ک تزي عشق و ئەښيني من داخواز ژي کر کو ئەز في جاري خوه ب دستفه بهردهم! بهلي ب شهرته کي، ئەو بهري من جلکيت خوه بيخت. دا کو بزائم شيانين وي چنه! ب سهرې ته يي عهزیز کهمه روسته مي من؛ هيشتا ئاخفتا من د دهڅي من دا بوو. دهمې هه زوو جلکين خوه ئيخستين وهکي وي روژي ل خوه کر، وهکي ژنوو ژ دايک بووي! شه نسې رهش جاميرو دوي دهليفه يي دا ته ل دهرؤکي دا و يا من پي چي بووي، من گوتې زوو ههره د قومسوري دا!" (نافشکې، 2013: 183).

ئەفا د في نمونه ييدا هاتي راستي بوو، بهلي وهل ههڅزيني دکهت باوهر بکت، کو خهون بوو. د چيروکيدا دهيت "...جاميرو: بهري بچته دمسوري دا، ئەز هو شيار بووم و من گوت ئەله مودوليا خهون بوو" (نافشکې، 2013: 183). نفيسه ر شيانين ژنان بين فيلبازي وينه کرينه ههروهکو دښت بيژت ههردهم ژني شيانين هه زهلام بسهردا ببت. نفيسه ري گه نچ (ئهحمه د جاسم) د تيکستي (ميمي و ميا خهليفه) دا وينې ژني وهکو (بي دي) کو ههڅرکا زهلامې ب رهنکه گه له ک خراب پيشکيش دکهت و دبت يه کهم کهس بت ل گور وان چيروکني سين في فهکوليني وهرگرتين ب في رهنکي نينگه تف ژني وينه بکهت.

ئانکو جاسم وينې (بي دي / يا دي / ژني) وهکو ههڅرکا زهلامې دبيافي کاريدا پيشکيش دکهت. نه ب تنې ئەفه، بهلکو وينه کي کريت و ههتا ب لهش فروشيې تاوانباردکت، دهمې دبيژت: "بلا ههردهم لاقهيا ته ئەو بيت کو چ کچ نه هينه دبهر کارې تهرا. ژبه ر کو چه ند کارې ته يي جوان ببت ژي، ئرگه ر ئەو کچ ب تنې قولپکه کا سينگي خوه بؤ بهرپرسی پشکا ته فهکته، ئەو ته کري هه مي دي د بهر ئافي دا چيت" (جاسم، 2020: 69).

في وينې کچي کريت ل دکت، دهمې دبيژت: "... پترييا وان کچان ب رولي ميا خهليفه رادبت؛ ئەو ئەکته رس دفلمين سيکسي دا کار دکهت" (جاسم، 2020: 70).

ب راستي ئەف تيکسته ديتنا نفيسه رهکي کهنچ دهرباره ي کچي د في وينه ييدا دکيشت کو کچي وهکو يي دي / ههڅرکا زهلامې پيشکيش دکهت. مروڤ هزر دکت کو نفيسه رهکي کهنچ دي پتر پشته قاني ژني و مافين وي بببت، بهلي ديتنا وي پيچه وان هيه، بهلي دبت ل گه ل ديتنا ژيژيه کا بهرفره ها جفاکي کوردييه. ئەف چهنده گه له ک کيم ئەگه ر نه بيژن هه ر نه بوويه ل دهف نفيسه رين خودان سهر بؤر. هه ر چهوان بت ئەو وينه و ديتنا کورته چيروکا کوردي دهرباره ي ژني پيشکيش دکهت ب تنې يا ته خا نفيسه رانه و بي گومان دهربريني ژ ديتنا هه م زهلامين جفاکي کوردي ناکت.

نه نجام:

1- نيزيکي نهه (9) وينه يان هاتينه کيشان، ئەوژي: وينې ژنا ژ دوژمني توشي دستريژي بووي، ژنا خوه پارگر و خودان که سايه تي، ژنا دهيته کوشتن ژبو شويشتنا شه رهي، ژنا خوه دکوژت، ژنا چه وساندي و بي ماف د جفاکيدا، ژنا بهيز و خودان بريار، ژنا بي وهفا، خائين، ژنا لهش فروش، ژني وهکو ههڅرکا.

2- کيم وينه يي ژنا بهيز و خودان شيان و ژوله کي گرنگ هاتيه پيشکيش کرن. ئانکو کورته چيروکين في بيافي گه له ک دکيمن.

3- گه له ک جارن وينه يي ژيواريي که هي بوويه، بهلي پترييا جارن نفيسه ر لايه نگرې ژنييه و ژن وهکو يي دي بن دهست و بي ماف وينه کريه، نه کو ههڅرکا زهلامې. زمانې ئەده بي نه راسته وخويه و په يام تيدا فهشارتي دهيته پيشکيش کرن، ديتنا چيروکني سين پترييا جارن ب في رهنکي نه راسته وخو بوويه.

4- ب تنې د سې کورته چيروکاندا ژن وهکو (بي دي) يي ههڅرکا زهلامې پيشکيش کريه، ب تنې د ئيک ژ واندا نفيسه ر دزي ژني بوويه. ژني وهکو ههڅرکا زهلامې دبيافي کاريدا پيشکيش دکهت. نه ب تنې ئەفه، بهلکو وينه کي کريت و ههتا ب لهش فروشيې تاوانباردکت. دبت ئەف چيروکه دهربريني ژ نمونه يه کا دناف جفاکيدا بکت.

5- ب تنى دوو چيروكنفيسان خوه دانايه جهى ژنى دقه گيرانيدا، ئانكو ب جهناقى كهسى ئىكى فه گيران هاتيه نه جامدان و ژنه فه گير، نه وژى هسه ن سليقانه يى د تىكستى ' نه رى نه جان من جهنهم ديت' و ته حسين نافشكى د كورته چيروكا ' د گهرما بازاري زه ليخايى دا'. دبت نه فه ژى ژ وى ديتنى هاتبيت كو زه لام نه شيت ب زمانى ژنى بناخفيت و دهربرينى ژ پرس و ئيش و ئازارين وى بكهت. بهلكو نه و/ چيروكنفيس فه گيره دا نه هيتته گونه هباركرن كو نه شيه يه ب زمانى ژنى بناخفيت و دببت ژى د نه ستى خوه دا نه فيت خوه دانايته جهى وى.

6- چيروكنفيس وهكو نه و ب خوه فه گير شيايه ئيش و ئازارين ژنى وينه بكهت.

7- هه رچه نده دبت گه لك جاران وينى ژنى يى كه مى دجفاكيدا كيشابت، بهلى شكاندا ئايدويلوژيا دهسته هلاتدار د جفاكيدا كو ژن گونه هباره بو هه ر خه له تيبه كى، بهلكو گه لك جاران نفيسه رى بهانه بو ژنا ب ديتنا دابونه ريتان و جفاكى بى وهفا و خائين ديتينه، نه فه ژى نه كه هيبه، ئانكو ديتنا وى پيچه وانهى يا جفاكى بوويه.

8- گه لك ل دور ژنى نه هاتيه نفيسين، ب تاييهت ديباقى پرس و ئازارين وى ژ نه جامى بارى سياسى و ميژوويى، دبت ژ بهر هندى بيت كو ب ديتنا چيروكنفيسان گه لك پرسين ديبين نه ته وه يى و سياسى گرنگترن ژ بين ژنى.

ليستا ژيده ران:

ب زمانى كوردى

- احمد، يونس (2011) لى لى وه سو، دهردى نه فنى، سپيده كا دى، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، وه زاره تا ره وشه نبيرى و لاوان، كوردستان.

- جاسم، نه حمه د (2020) علكى نه جنه ي، ژ وه شانين پروژى به نده ر يى چاپ و به لافكرنى. بى جه

- به دهل، عسمه ت محمه د (2006) خه ونه كا بنه فشى، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- حسن، صبيح محمد (2005) نه وى دژى هه ميا، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- ----- (2011) نيزىكى دوماهيا، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- حيتو، عارف (2007) داله ي بين كه سه كى ب تنى، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- دهوكى، ژارو (2004) مه رجانى، چاپخانا زانا، دهوك.

- ----- (2008) شاها چاخى، چاپخانا هه وار، دهوك.

- ----- (2010) نه و كى بو دوئ شه فى دا دكولى فه، چاپخانا هاوار، دهوك.

- ----- (2010a) نه وى ناكه م، چاپخانا هاوار، دهوك.

- دوسكى، محمد امين (2008) فه ره نكا سپيريز، عه ره بى- كوردى.

- سليقانى، حسن (2019) نه رى نه جان من جهنهم ديت، په يف، گوڤاره كا ره وشه نبيريه، ئيكه تيا نفيسه رين كورد تايى دهوك دهرديخيت، ژماره 79، ل 100-104.

- سه عيد، نه زاكه ت حسين حه مه و حه ميد، حه كيم عوسمان (2021) شيوازه كانى توند و تيژى ميديايى به رانه ر ژنان.. توند وتيژى ئون لايى به نمونه، گوڤارا زانكو بو زانسته مروڤايه تيه كان، به رگى 25، ژماره 4، ل 1-13.

<https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/article/view/1763>

- عبدالرحمن، بامهرنى (2019) مائيتكرن، په يف، گوڤاره كا ره وشه نبيريه، ئيكه تيا نفيسه رين كورد تايى دهوك دهرديخيت، ژماره 79، ل 109-110.

- عبدالرحمن، محسن (2006) مرن د قشله يا پادشاهى دا، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- ----- (2008) په تورمه كرنا گونه هان، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- عمر، فاضل (2002) وه رگو هيزكين مه موى، ژ وه شانين نافه ندا هافيبون يا ليكولين و وه شانين كوردى ل به رلين، چاپخانا هافيبون، به رلين- كانى، كاهين (2016) په ركين نه يتيا مه زن، چاپخانا هيفى، هه ولير.

- محمد، صبيح (2001) ژانيت هوزانه كا هار، پروژى كوردولوگى ل زانكوى ئازادا به رلين، وه شانين گوڤارا هافيبون.

- المنجد في اللغة و الاعلام (1986) طبعة جديدة و منقحة، دار الشروق، بيروت.

- نافشكى، ته حسين (2013) چافى سى، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- نظام، فاضل (1990) نه ستيره گه شه، كوردى- عه ره بى، وه زاره تى په روه رده.

- هاجانى، اسماعيل سليمان (2010) پشيكين سته مبولى ژى له غه رن، ژ وه شانين ئيكه تيا نفيسه رين كورد- دهوك، چاپخانا هاوار، دهوك.

- الياس، معروف محمد علي (2020) ويئى (نه وى دى) د رومانين (حه سه ن ئيبراهيم) دى دا، نامه يا ماسته رى، زانكوى دهوك، كوليژا په روه ردا بنيات.

-تبراهيم، حهسن (بن سال) ههلوو ئه وروپا، دهوك، چاپخانا زانكویا دهوك.
 ----- (2000) توخيبي مرني، چاپخانا كولیژا شهريعي، دهوك.
 ----- (2010) سه و دالي، چاپخانا هاوار، دهوك.

ب زمانى عهري:

-ابو العيين، فتحي (1999) "صورة الذات و صورة الاخر في الخطاب الروائي العربي: تحليل سوسيلوجي لرواية محاولة للخروج" في كتاب صورة الاخر العربي تاظرا او منظورا اليه، تحرير: طاهر لبيب، مركز دراسات الوحدة العربية، بيروت، ط1، ص811-833.

https://books4arabs.com/B5/books4arab.com_0307.pdf

-احمد، هديل حسام الدين (2016) صورة الكورد في الرواية العربية في العراق 2000-2015، ط1، امل الجديدة للطباعة والنشر، سورية، دمشق.
 -بنكراد، سعيد (2019) تجليات الصورة: سمياتيات الانساق البصرية، ط1، المركز الثقافي للكتاب، الدار البيضاء، المغرب.

- ابن المنظور (بدون سنة) لسان العرب، دا المعارف، القاهرة

Online: file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/Noor-

Book.com%20%20%D9%84%D8%B3%D8%A7%D9%86%20%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%20
 %D8%B7%20%D8%AF%D8%A7%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B9%D8%A7%D8%B1%D9%81%
 202%20.pdf

-داودي، سامية (؟) صوت المرأة في روايات ابراهيم سعدي، رسالة دكتورا، جامعة مولود معمري-تيزي وزو، كلية الاداب و للغات، الجزائر.

https://labs.ummo.dz/lad/wp-content/uploads/2018/02/these_samia-daoudi_.pdf

- ذاكر، عبد النبي (2004) افق الصورولوجيا نحو تجديد المنهج، مجلة علامات في النقد، الجزء 51، مجلد 13، صص386-396.

<https://archive.alsharekh.org/Articles/181/17839/399843>

-الرداد، عمر (2021) "تحولات صورة المرأة الفلسطينية المناضلة في الاعلام دراسة سيميائية الصورة" في الخطاب النسوي في الوطن العربي، القسم الاول، بحوث علمية محكمة، منشورات جامعة فيلادلفيا، فضاءات للنشر و التوزيع، ط1، صص543-566.

-الزاهي، فريد (2013) الصورة و الاخر رهانات الجسد و اللغة و الاختلاف، دار الحوار للنشر و التوزيع، سورية، ط1.

https://archive.org/details/20210128_20210128_0145/page/1/mode/2up?view=theater

-العبودي، سناء جبار (؟) صورة الاخر في قصص سناء شعلان، ط1، دار امل الجديدة للطباعة والنشر و التوزيع، دمشق، سورية.

-قطوس، بسام موسى (2018) سؤال الانا والاخر في نماذج دالة من شعر محمود درويش، مجلة المنارة، المجلد 24، العدد 4، صص530-562.

<https://repository.aabu.edu.jo/jspui/bitstream/123456789/1709/1/17%20.pdf>

-هموش، محمد (2021) "صورة المرأة في أدب المرأة المغاربية: أحلام مستغانمي و ليلي ابو زيد نموذجين" في الخطاب النسوي في الوطن العربي، القسم الثاني، بحوث علمية محكمة، منشورات جامعة فيلادلفيا، فضاءات للنشر و التوزيع، ط1، صص205-217.

-هوتر، جيرالد (2014) سلطة الصورة الذهنية كيف تغيير الرؤى و الفعل و الانسان و العالم، ت: علاء عادل، عين للدراسات و البحوث النسائية و الاجتماعية، ط1.

<https://archive.org/details/365book037/page/n1/mode/2up?view=theater>

ب زمانى ئينكليزي:

-Spivak, Gayatri Chakravorty (2013) "Can the subaltern speak?" in Colonial discourse and post-colonial theory a reader, edited and introduced by Patrick Williams and Laura Chrisman, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York, pp66-110

سايتين ئه نترنيت:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/image>

صورة المرأة في القصة القصيرة الكردية في بهدينان للكتاب الذكور

نفيسة اسماعيل حاجي

قسم اللغة الكردية، كلية اللغات، جامعة دهوك، دهوك

Nafeesa.haji@uod.ac

ملخص

تستكشف هذه الدراسة تصوير النساء في القصص القصيرة الكردية في بهدينان للكتاب الذكور منذ عام 2000. تواجه النساء رغم أدوارهن المتنوعة في الحياة، العديد من التحديات والمشاكل والظلم في المجتمعات التي يهيمن عليها الذكور. على الرغم من هذه الصعوبات، لا يزال هناك صورة مألوفة ونمطية للمرأة في المجتمع. تعد الأدب منصة قيمة للتعبير عن قضايا ومعاناة النساء، مما يوفر وسائل لسماع أصواتهن. يجادل البعض بأن الكاتبة الأنثوية قد تكون قادرة على التعبير عن تجاربها ومشاعرها وصوتها بشكل أفضل مقارنة بالكاتب الذكر عند الكتابة عنهن. ومع ذلك، نظرا للوجود المحدود للقاصات في منطقة بهدينان، وربما عدم وجودهن تماما، تركز هذه الدراسة على صورة المرأة في النصوص التي كتبها الذكور.

أسئلة البحث وأهداف الدراسة هي كما يلي: ما هي الصورة التي يصورها الكتاب الكرديون عن النساء؟ هل هي نفس الصورة النمطية المألوفة المساندة في المجتمع الكردي، أم أنهم يتجاوزون هذه الصورة ويقدمون تمثيلاً أكثر حداثة يتناسب مع العصر الحالي؟ بالنظر إلى المرأة كـ "الأخر" بالنسبة للكاتب الذكر، تهدف الدراسة إلى تحديد كيفية تقديم هذا "الأخر" في السرديات. سعت الدراسة إلى التحقيق فيما إذا كان الكتاب الكرديون قد بذلوا جهداً للتعبير عن معاناة النساء وتعزيز أصواتهن.

من خلال استكشاف أسئلة البحث وأهداف الدراسة، يبدو أن اكثرية النصوص مكتوبة بضمير الشخص الثالث المجهول، مما يعني انه على الرغم من ان الموضوع هو تصوير المرأة و انها و شخصيتها الموضوع الرئيسي، الكتاب لا يسردون بضمير الانا و لا يضعون انفسهم في موقعها. صورة المرأة المضطهدة و التي لا سلطة لها والتي تقتل، هي الاكثر في القصص. معظم القصص تقدم الصورة المألوف للمرأة والتي تحدها المجتمع. قليلا ما قدمت صورة المرأة كند للرجل.

الكلمات المفتاحية: صورة المرأة، الصورة المألوفة، الاخر، الصوت المهمش، النسوية

An Image of a woman in the Kurdish Short Story in Bahdinan that is written by Men

Nafeesa Ismail Haji

College of Languages, Kurdish Department,

University of Duhok, Duhok

Nafeesa.haji@uod.ac

Abstract

This study explores the portrayal of women in Kurdish short stories in Bahdinan since the year 2000. Women, despite their diverse roles in life, face numerous challenges, problems, and injustices in male-dominated societies. Literature serves as a valuable platform for expressing women's issues and suffering, providing means for their voices to be heard. Some argue that a female writer may better articulate her experiences, emotions, and voice compared to a male writer, when he writes about them. However, given the limited presence of women writers in the literary genre of short stories in Bahdinan region, this study focusses on the image of women in texts written by men. The research questions of the study are as follows: What image of women do Kurdish writers portray? Is it the same familiar, stereotypical depiction prevalent in Kurdish society, or do they transcend this image to introduce a more modern representation suited to the current era? Considering women as 'the other' in relation to the male writer, the study aims to examine how this 'other' is portrayed in narratives. Additionally, the study seeks to explore whether Kurdish writers have made efforts to articulate women's suffering and amplify their voices. Upon examining the research questions and objectives of the study, it becomes evident that the majority of the texts are written in the third-person omniscient point of view. This means that, although the focus is on the portrayal and characterization of women, the authors do not narrate from a first-person perspective nor place themselves in the position of the woman. The image of the oppressed woman—powerless and often subjected to death—dominates the stories. Most narratives present the familiar societal depiction of women. The portrayal of women as equals to men is rare.

Key words: Image of a woman, familiar image, the other, marginalized voice, Feminism